

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИС-
ТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІНЯ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Освітній ступінь «Магістр»

на тему: **Підвищення конкурентоспроможності продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах**

Виконав: студентка групи ЕК-61

Спеціальності 051 «Економіка»
(шифр і назва)

Бобик Світлана Ігорівна

Керівник: _____
(Прізвище та ініціали)

Рецензент: _____
(Прізвище та ініціали)

ДУБЛЯНИ 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИС-
ТУВАННЯ

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІНЯ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ

Освітній ступінь Магістр
Спеціальність 051 «Економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
економіки
(назва кафедри)

(підпис)

Сиротюк Г.В.
(прізвище, ім'я, по батькові)

“04” березня 2024 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу студентці

Бобик Світлані Ігорівній
(прізвище, ім'я, по батькові)

- Тема роботи: Підвищення конкурентоспроможності продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах
керівник роботи: Яців С.Ф., к.е.н доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом ЛНУП № 740/ к-с в редакції від “16” жовтня 2024
- Строк подання студентом роботи до “26” листопада 2024 року
- Вихідні дані до роботи нормативно-законодавчі акти, літературні джерела, дані сільськогосподарських підприємств, статистична звітність.
- Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): Теоретико-методичні засади конкурентоспроможності продукції тваринництва. Народного господарського значення і тенденції розвитку галузі тваринництва. Основні чинники підвищення конкурентоспроможності виробництва продукції тваринництва. Методика дослідження конкурентоспроможності продукції. Аналіз ефективності виробництва продукції тваринництва. Економічна характеристика підприємства та виробничий потенціал галузі тваринництва. Аналіз обсягів виробництва продукції тваринництва. Аналіз витрат на виробництво продукції тваринництва. Шляхи підвищення конкурентоспроможності продукції тваринництва. Обґрунтування резервів підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції. Обґрунтування поголів'я великої рогатої худоби та обсягів виробництва продукції скотарства. Формування стратегії підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):
рисунки, таблиці, схеми

б.Дата видачі завдання **“04” березня 2024 року**

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів кваліфікаційної роботи
1	Отримання завдання. Вивчення рекомендованої літератури по темі ДР. Написання аналітичного огляду. Вивчення об'єкту. Аналіз існуючого стану (складання програми; написання пояснювальної записки; підготовка картографічних матеріалів для кваліфікаційної роботи).	березень-вересень 2024 р.
2	Розробка перспективного рішення та його обґрунтування (написання перспективної частини; виготовлення планової основи для основного варіанту роботи).	жовтень 2024 р.
3	Розробка та обґрунтування пропозицій щодо реалізації роботи. Розробка питань з охорони праці та захисту населення. Розробка питань з охорони природи (написання економічної частини роботи; висновків і пропозицій з реалізації роботи; питань з охорони праці і захисту населення та охорони природи; кінцеве редагування пояснювальної записки; оформлення кінцевого варіанту роботи та інших графічних матеріалів, які представляються до захисту в ЕК).	листопад 2024 р
4	Кінцеве оформлення кваліфікаційної роботи (здача пояснювальної записки керівнику КР; виправлення його зауважень; здача КР на рецензування; кінцеве оформлення ілюстративних матеріалів, таблиць).	грудень 2024 р.
5	Підготовка до захисту в ЕК. Пробний захист на випускній кафедрі (написання доповіді й погодження її з керівником КР; виправлення зауважень у графічній частині).	грудень 2024 р.

Студент

_____ (підпис)

Бобик С.І.

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

Вступ	7
Розділ 1. Теоретико-методичні засади конкурентоспроможності продукції тваринництва	10
1.1. Народногосподарське значення і тенденції розвитку галузі тваринництва	10
1.2. Основні чинники підвищення конкурентоспроможності виробництва продукції тваринництва	22
1.3. Методика дослідження та оцінка конкурентоспроможності продукції	28
Розділ 2 Аналіз ефективності виробництва продукції тваринництва	32
2.1. Економічна характеристика підприємства та виробничий потенціал галузі тваринництва	32
2.2. Аналіз обсягів виробництва продукції тваринництва	37
2.3. Аналіз витрат на виробництво продукції тваринництва	41
Розділ 3 Шляхи підвищення конкурентоспроможності продукції тваринництва	53
3.1. Обґрунтування резервів підвищення конкурентоспроможності продукції	53
3.2. Обґрунтування поголів'я великої рогатої худоби та обсягів виробництва продукції скотарства	58
3.3. Формування стратегії підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств	65
Висновки і пропозиції	73
Список використаної літератури	77

АНОТАЦІЯ

Бобик С.І. Підвищення конкурентоспроможності продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах

В кваліфікаційній роботі досліджується ефективність виробництва продукції тваринництва в ПАФ « Білий Стік» Шептицького (колишнього-Червоноградського) району Львівської області. Розглянуто та проаналізовано чинники підвищення конкурентоспроможності виробництва продукції тваринництва. Наведені результати аналізу ефективності виробництва продукції тваринництва в ПАФ « Білий Стік». Обґрунтовано резерви підвищення конкурентоспроможності продукції та стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: конкурентоспроможність , ефективність , виробництво, витрати, корми, сільськогосподарські підприємства, тваринництво.

SUMMARY

Bobyk S.I. Increasing the competitiveness of livestock products in agricultural enterprises

The qualification work examines the efficiency of production of livestock products in the PAF "Bily Stik" of the Sheptytskyi (former Chervo-Nohradskyi) district of the Lviv region. The factors of increasing the competitiveness of the production of livestock products were considered and analyzed. The results of the analysis of the efficiency of the production of livestock products at the PAF "Bily Stik" are given. Reserves for increasing the competitiveness of products and strategies for the development of agricultural enterprises are substantiated.

Key words: competitiveness, efficiency, production, costs, fodder, agricultural enterprises, animal husbandry.

УДК: 331.556 : 332.021

Кваліфікаційна робота складається з 3 розділів, має 75с. текстової частини , 14 рисунків , 28 таблиць , 41 джерело використаної літератури.

Підвищення конкурентоспроможності продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах

Бобик С.І.– Кваліфікаційна робота. Кафедра економіки – Дубляни, Львівський НУП, 2024.

У першому розділі кваліфікаційної роботи розглянуто теоретико-методичні засади конкурентоспроможності продукції тваринництва .Висвітлено економічну роль тваринництва як галузі сільського господарства, необхідність та засади її регулювання. Розкрито основні чинники підвищення конкурентоспроможності виробництва продукції тваринництва. Опрацьовані питання методики дослідження та оцінки конкурентоспроможності продукції тваринництва.

У другому розділі наведені результати аналізу стану та тенденцій розвитку галузі тваринництва в ПАФ « Білий Стік» Шептицького (колишнього Червоноградського) району Львівської області. Наведено загальну характеристику галузі, розглянуто ресурсне забезпечення, зокрема витрати на виробництво продукції тваринництва в підприємстві. Проаналізовано канали реалізації продукції.

У третьому розділі висвітлені шляхи підвищення конкурентоспроможності продукції тваринництва. Розглянуто можливості реалізації внутрішніх резерви підвищення ефективності виробництва продукції тваринництва агрофірмою.

ВСТУП

Структура міжнародного ринку постійно змінюється. З ряду особливостей його сучасного розвитку слід виділити найбільш важливу – процес глобалізації. Глобальна економіка базується на конкурентоспроможності, підвищення якої в умовах глобалізації дає можливість підприємцю не тільки утримати свої позиції на міжнародному ринку, а й розширити сферу впливу.

На даний момент конкурентоспроможність українських підприємств в умовах динамічного розвитку світового ринку є актуальною проблемою для нашої держави. Нестабільна політична ситуація, економічний занепад не дають можливості звернути увагу на відтік кваліфікованих кадрів, уповільнення науково-технічних досліджень, невідповідність якості продукції міжнародним стандартам, наповнення вітчизняного ринку імпортованими товарами, недосконалість механізму управління і гальмування розвитку міжнародного конкурентного потенціалу українського виробничого комплексу. Все це викликає втрату конкурентних позицій підприємств України на зовнішньому ринку.

Експорт вітчизняної сільськогосподарської продукції залежить від багатьох факторів, одним із яких є конкурентоспроможність. Доцільно відзначити, що по мірі збільшення ринку зростає і рівень конкуренції виробників товарів, продукції. Це обумовлено великою кількістю «гравців» на ринку, що збільшує обсяги пропозиції, таким чином надаючи можливість більшої кількості варіації для вибору споживача. Українська сільськогосподарська продукція має свої переваги на світовому ринку, в той час як мають місце і, так звані, слабкі місця. Зокрема, клімат та географічне розташування, земельні ресурси створюють сприятливі умови для її виробництва, в той час як відсутність необхідного технологічного забезпечення для переробки даної продукції обмежує можливості вітчизняних сільськогосподарських виробників в частині переходу від сировинного експорту до реалізації повноцінної продукції на світовому ринку. Існуючі технології не забезпечують належної якості та

вартості продукції, що підлягає експорту. Занадто висока інтенсивність конкурентної боротьби у значній мірі ускладнює або взагалі унеможлиблює формування конкурентних переваг для аграрного виробника. Даний процес ускладнюється багатьма факторами, наведеними вище, в результаті чого вітчизняні підприємства ігнорують необхідність формування конкурентних переваг, таким чином, «програючи» іншим учасникам ринку. Значного масштабу конкурентна боротьба набуває на іноземних ринках в рамках міжнародно-торгівельних відносин, що пов'язано зі зростанням кількості суб'єктів ринку, які мають різну фінансову стійкість, платоспроможність, рівень експортного потенціалу тощо.

Необхідною умовою поліпшення ситуації є нарощування виробництва продукції тваринництва сільськогосподарськими підприємствами. Протягом тривалого часу спостерігалася тенденція до зменшення утримуваного ними поголів'я тварин, у багатьох підприємствах через збитковість виробництва тваринницької продукції взагалі не утримується худоба. Провідну їх роль забезпечуватимуть технологічні та економічні переваги концентрації виробництва.

Зважаючи на це, для сільськогосподарських підприємств є особливо актуальною розробка й реалізація планів відродження тваринницьких галузей, виходячи з можливостей їх ресурсного потенціалу і регіональних умов. Здійснення системних заходів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності продукції тваринництва, є актуальною проблемою і для приватної агрофірми "Білий Стік" Шептицького (колишнього Червоноградського) району Львівської області. Це обумовило вибір теми дипломної роботи.

Підвищення конкурентоспроможності продукції тваринництва у зазначеному підприємстві є об'єктом дослідження в дипломній роботі. Основна мета проведеного дослідження полягала в обґрунтуванні заходів, що дозволять підвищити конкурентоспроможність продукції тваринництва в господарстві. Для вирішення мети ставилося завдання: розглянути теоретико-

методичні засади конкурентоспроможності продукції тваринництва; проаналізувати ефективність виробництва тваринницької продукції в господарстві; обґрунтувати резервів підвищення конкурентоспроможності продукції на даному підприємстві.

Предметом дослідження є сукупність наукових та практичних засад підвищення ефективності виробництва продукції тваринництва на регіональному рівні. Наукова новизна : запропоновано оптимальне поголів'я тварин та обсяги виробництва продукції тваринництва на перспективу.

Теоретичною і методологічною основою дослідження став діалектичний метод пізнання, економічна теорія, основні положення ринкової економіки, концепції розвитку агропромислового комплексу України, розробки вітчизняних вчених з питань розвитку галузі тваринництва та функціонування ринків тваринницької продукції. При написанні роботи використовувались такі методи і прийоми економічних досліджень: системного аналізу, аналізу, синтезу, порівняння, статистико-економічний, розрахунково-конструктивний, монографічний.

Джерелами даних для виконання дипломної роботи послужили офіційні матеріали Державного комітету статистики України, форми річної звітності сільськогосподарського підприємства, дані первинного обліку. Інформаційною базою було й чинне законодавство з питань розвитку сільського господарства в цілому й тваринницьких галузей зокрема, спеціальна і періодична література стосовно питань, що досліджувались.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА

1.1. Народногосподарське значення і тенденції розвитку галузі тваринництва

Провідне місце в економіці багатьох країн світу займає галузь тваринництва, не менш важливу роль вона відіграє і в економіці України. Вона займає визначальне місце в забезпеченні продовольчої безпеки країни. При визначенні рівня життя населення характеризують показники виробництва та споживання тваринницької продукції. Дана галузь є джерелом постачання високоякісних продуктів харчування, та сировиною для галузі переробки.

Дана галузь дозволяє продуктивно використовувати в сільському господарстві трудові та матеріальні ресурси протягом року. Від її стану в подальшому буде залежати економіка усього сільськогосподарського виробництва, а також фінансово-економічне становище підприємств аграрної сфери, які займаються вирощуванням худоби та птиці. Рівень розвитку тваринництва і його динаміка говорять про загальний стан і тенденції у суспільстві [7, с. 20].

Реалізація продукції тваринництва є важливою складовою при поповненні бюджету українського селянина. Для задоволення потреб тваринництва в кормах використовується близько 70% сільськогосподарських угідь. Дана галузь є джерелом органічних добрив, при використанні яких збільшується урожайність сільськогосподарських культур.

Тваринницька галузь є значно стабільнішою у порівнянні з рослинницькими галузями. Це дає змогу підприємствам бути більш прогнозованими у виробництві, та менше залежати від природних умов.

Народногосподарське значення даної галузі можна оцінити насамперед через забезпечення населення даною продукцією. Для ефективної працездатності людина повинна харчуватись не лише продуктами

рослинного походження, а і тваринного. Є науково обґрунтовані норми щодо споживання білка тваринного походження, для дорослої людини яка має вагу 70 кг, та займається розумовою працею, норма близько 100 г на добу, при фізичній роботі середньої завантаженості – близько 120 г, а при важкій фізичній праці – 130-150 г [10, с. 147]. Більшість білку, який споживає людина – це білок тваринного походження. Продовольча безпека держави залежить від обсягів виробництва м'яса, молока та яєць, а якість харчування населення можна охарактеризувати по рівню споживання даної продукції.

Молоко є тим незамінним та унікальним продуктом в якому налічується більше 20-ти вітамінів, та 10 макроелементів, і понад 20 мікроелементів, до 30 ферментів, та більш як 150 жирних кислот. Дані компоненти молока повністю засвоюються людським організмом та не мають аналогів в жодному продукті харчування. Унікальні властивості молока і продуктів його переробки обумовлюють необхідність безперервного забезпечення ними споживачів, а відтак – належного розвитку молочного скотарства.

Поживною цінністю та високою засвоюваністю в людському організмі характеризується м'ясо. За своїм складом білки м'яса найбільше відповідають структурі людського тіла, що в свою чергу найбільше відповідають потребам організму. В структурі м'яса містяться жири, залізо, фосфор; з мікроелементів: цинк, мідь, алюміній, марганець, та вітаміни групи В.

Тваринництво має певні галузі, основними є скотарство, свинарство, птахівництво та вівчарство. Кожна з галузей виконує свої функції при задоволенні потреб населення в продуктах харчуванні, а також в забезпеченні сировиною для промисловості.

Та все ж основну роль в галузі тваринництва України посідає скотарство. Особливостями великої рогатої худоби є її здатність переробляти значну кількість відходів зернових та технічних культур, високий приріст (800-1200 г за добу) протягом тривалого періоду, використання сучасних

мало затратних технологій, рівномірне протягом року надходження продукції та грошових коштів за її реалізацію [10, с. 150]. Залежно від використання великої рогатої худоби розрізняють напрямки розвитку скотарства: молочно-м'ясне, м'ясо-молочне, та м'ясне.

Молочне скотарство це найбільш трудомістка галузь, хоча дохід від реалізації її продукції одержують протягом року, та витрати є значно вищими в період, коли продуктивність тварин знижується. З досвіду передових господарств, якщо дотримуватись прогресивних технологій, молочне скотарство є високорентабельним.

В деяких підприємствах України надій на корову становить до 9000 кг молока на рік, в розвинутих країнах даний рівень продуктивності є вищим, та можуть одержувати від корів рекордисток до 25000 кг, за рік. При повноцінному раціону годівлі молодняку середньодобовий приріст може становити до 1500грам.

Обсяги споживання продукції молочного скотарства залежать від обсягів його виробництва. Валове виробництво та надій молока в Україні в 2023році становив 7430,4 тис. тонн, і протягом останніх років в Україні та і в у Львівській області спостерігається його зменшення. Більш детальна інформація щодо стану молочного скотарства наведено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Динаміка поголів'я, продуктивності корів та валових надоїв молока у всіх категоріях господарств*[30].

Рік	Поголів'я корів на початок року, тис. голів		Валовий надій молока, тис. тонн		Середньорічний удій молока від однієї корови, кг	
	Україна	Львівська область	Україна	Львівська область	Україна	Львівська область
2019	1919,4	31,6	9663,2	480,9	5034,5	6571
2020	1788,5	94,3	9267,4	460,1	5181	4879

Продовження табл.1.1

2021	1673,0	84,8	8713,9	425,3	5208	5051
2022	1544,0	75,9	7767,7	387,5	5030	5105
2023	1352,8	64,4	7430,4	322,9	5492	5013
2023рік в % до 2019 року	70,5	203,8	76,9	67,1	109,1	76,3

Обсяги виробництва молока в господарствах всіх категорій у Львівській області практично є такою ж, як і по Україні в цілому. Протягом досліджуваних років 2019-2023 відбулось значне зменшення валового виробництва молока на 23,1% по Україні та на 32,9% по Львівській області зокрема. В Львівській області в господарствах всіх категорій в 2023 році вироблялось 4,3% від валового виробництва молока по Україні.

Обсяги виробництва молока залежать від двох складових, а саме кількості поголів'я та їх продуктивності. Інформація щодо кількості поголів'я корів по Україні та Львівській області в сільськогосподарських підприємствах та господарствах населення наведено в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Динаміка поголів'я корів, на початок року, тис. голів станом на 1 січня
*[30]

Рік	Україна			Львівська область		
	всього	у т.ч. в с.-г. підприємствах	у господарствах населення	всього	у т.ч. в с.-г. підприємствах	у господарствах населення
2019	9663,2	2728,6	6934,6	480,9	29,6	451,3

Продовження табл.1.2.

2020	9267,4	2761,3	6506,1	460,1	29,8	430,3
2021	8713,9	2767,7	5946,2	425,3	29,2	396,1
2022	7767,7	2644,2	5123,5	387,5	30,7	356,8
2023	7430,4	2809,9	4620,5	322,9	31,4	291,5
2023р.в% до 2019р.	76,89	103,0	66,6	67,1	106,1	64,6

Наведені в табл. 1.2. дані свідчать про те, що протягом 2019-2023 років по Україні спостерігається суттєве зменшення поголів'я корів в господарствах населення, а саме на 33,4%, в той же період відбулось дещо збільшення поголів'я корів в сільськогосподарських підприємствах. Щодо ситуації у Львівській області то вона мала наступний вигляд: поголів'я корів в господарствах населення зменшилась на 35,4%, в сільськогосподарських підприємствах зростає на 6,1%.

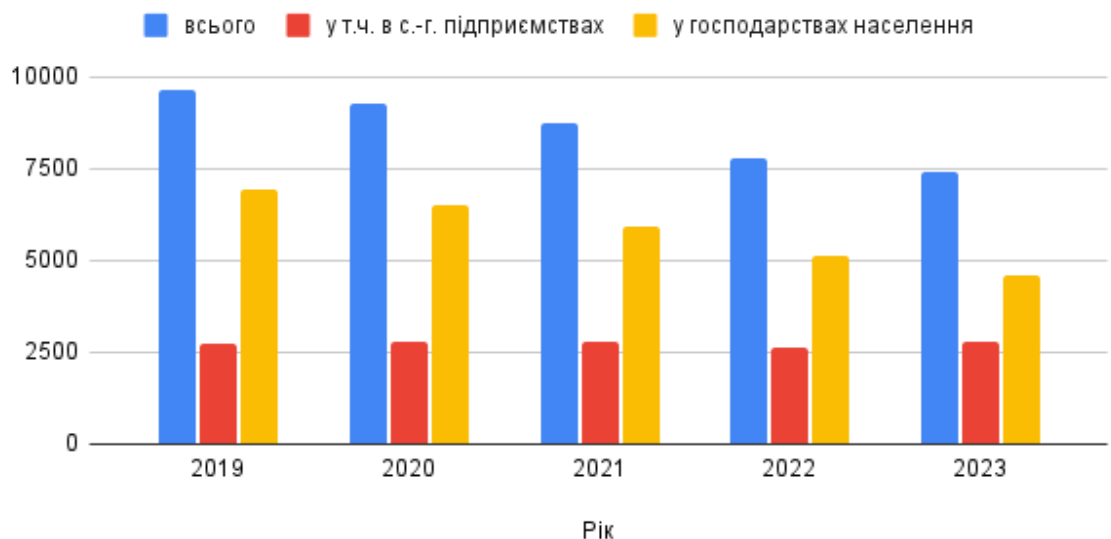

Рис.1.1. Динаміка поголів'я корів в Україні

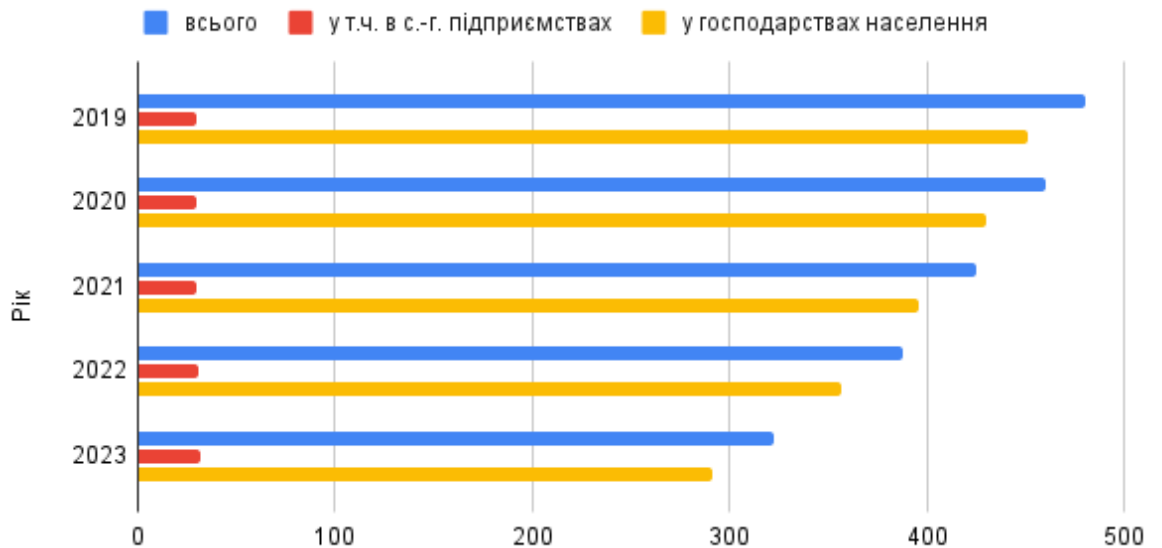

Рис.1.2. Динаміка поголів'я корів в Україні

Відбувається суттєве зменшення імпорту, а також експорту молочної продукції. Це відбулося через військову агресію росії, П.О. Сухий зазначає, що Україна може стати ринком збуту неякісної продукції, а також такої, що виробляється з використанням при годівлі тварин генетично модифікованих організмів [25, с. 244].

М'ясне скотарство упродовж тривалого часу забезпечувало найбільшу частку в загальному обсязі виробленого в Україні м'ясо. Однак у даний час його позиції погіршилися. Виробничий цикл у цій галузі найбільш тривалий, що обумовлює повільний обіг коштів, високий термін окупності інвестицій. Тому порівняно з іншими галузями м'ясне скотарство відзначається чи не найнижчою інвестиційною привабливістю.

Наступною галуззю в тваринництві, яка відіграє не менше значення, щодо продовольчої безпеки, та забезпечення необхідними продуктами харчування населення України є м'ясне скотарство.

Більш детальну інформацію щодо параметрів м'ясного скотарства розглянемо в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Динаміка поголів'я великої рогатої худоби, на початок року, тис. голів станом на 1 січня *[30].

Рік	Україна			Львівська область		
	всього	у т.ч. в с.-г. підприємствах	у господарствах населення	всього	у т.ч. в с.-г. підприємствах	у господарствах населення
2019	3332,9	1138,1	2194,8	170,9	17,6	153,3
2020	3092,0	1049,5	2042,5	157,3	16,7	140,6
2021	2874,0	1008,4	1865,6	144,3	16,2	128,1
2022	2644,0	1003,4	1640,6	126,7	14,8	111,9
2023	2307,1	942,1	1365,0	99,0	15,3	83,7
2023р.в% до 2019р.	69,22	82,78	62,19	57,93	86,93	54,60

У господарствах всіх категорій кількість поголів'я великої рогатої худоби у Львівській протягом 2019-2023 років спостерігається значне зменшення, а саме на 42,1%, в той же період по Україні даний показник зменшився на 30,8%. Протягом даного періоду у Львівській області суттєво зменшилось поголів'я великої рогатої худоби у сільськогосподарських підприємствах на 13,1%, що становить 2,3 тисяч голів, тоді як у господарствах населення таке зменшення становила 45,4% тобто 69,4 тисяч голів. Дана ситуація на підприємствах виникає через високий рівень збитковості даної галузі, а в господарствах населення через демографічне старіння працездатного населення, та високу міграцію у зв'язку з військовим станом.

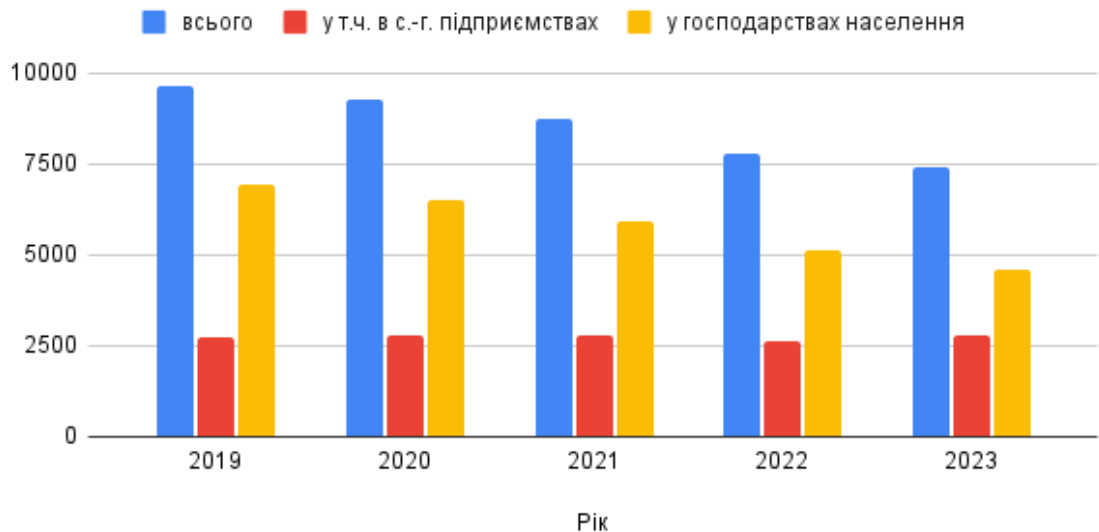

Рис. 1.3. Динаміка поголів'я великої рогатої худоби в Україні

Не менш важливу роль у м'ясному балансі країни відіграє галузь свинарства, яка є найбільш продуктивною галуззю тваринництва. За скороспілістю, плодючістю тварин, виходом м'яса і сала свинарство займає перше місце серед галузей тваринництва.

Сприятливими умовами щодо розвитку свинарства є регіони з інтенсивним землеробством: картоплярство, фуражне та зернове господарство та промислова переробка сільськогосподарської сировини.

Найперспективніший напрям розвитку свинарства – концентрація виробництва на основі вузької та поглибленої спеціалізації господарств. Це створює сприятливі умови для подальшої інтенсифікації та підвищення економічної ефективності галузі. У той же час, як відзначають фахівці, доцільно розвивати свинарство як допоміжну галузь в усіх господарствах [41 с. 151].

У світовому сільському господарстві дана галузь є однією з основних. Станом на 1 січня 2023 року в господарствах всіх категорій України кількість свиней досягла 4948,3 тис. голів, в сільськогосподарських підприємствах даний показник становив 3144,6 тис. голів, та в господарствах населення 1803,6 тис. голів відповідно. Протягом 2019-2023 років кількість поголів'я свиней зазнало суттєвого зменшення, а саме на 17,9%, найбільше зменшення

відбулось в господарствах населення на 31,4%, тоді як в сільськогосподарських підприємствах лише на 7,4%. Щодо даної ситуації у Львівській області ці показники виглядали наступним чином: господарствах всіх категорій кількість свиней досягла 464,4 тис. голів, в сільськогосподарських підприємствах даний показник становив 360,4 тис. голів, та в господарствах населення 104,0 тис. голів відповідно. Протягом 2019-2023 років кількість поголів'я свиней збільшилось на 11,3%, в сільськогосподарських підприємствах на 36,9%, суттєво відбулось зменшення в господарствах населення на 32,5%. Детальніша інформація наведена в табл. 1.4.

Таблиця 1. 4

Динаміка поголів'я свиней, на початок року, тис. голів станом на 1 січня *[30].

Рік	Україна			Львівська область		
	всього	у т.ч. в с.-г. підприємствах	у господарствах населення	всього	у т.ч. в с.-г. підприємствах	у господарствах населення
2019	6025,3	3395,6	2629,7	417,3	263,2	154,1
2020	5727,4	3300,1	2427,3	332,4	193,1	139,3
2021	5876,2	3629,5	2246,7	374,0	231,9	130,8
2022	5608,8	3576,9	2031,9	435,3	312,7	122,6
2023	4948,3	3144,6	1803,6	464,4	360,4	104,0
2023р.в % до 2019р.	82,13	92,6	68,6	111,3	136,9	67,5

Незважаючи на важливе значення свинарства, стан даної галузі залишати вкрай важким.

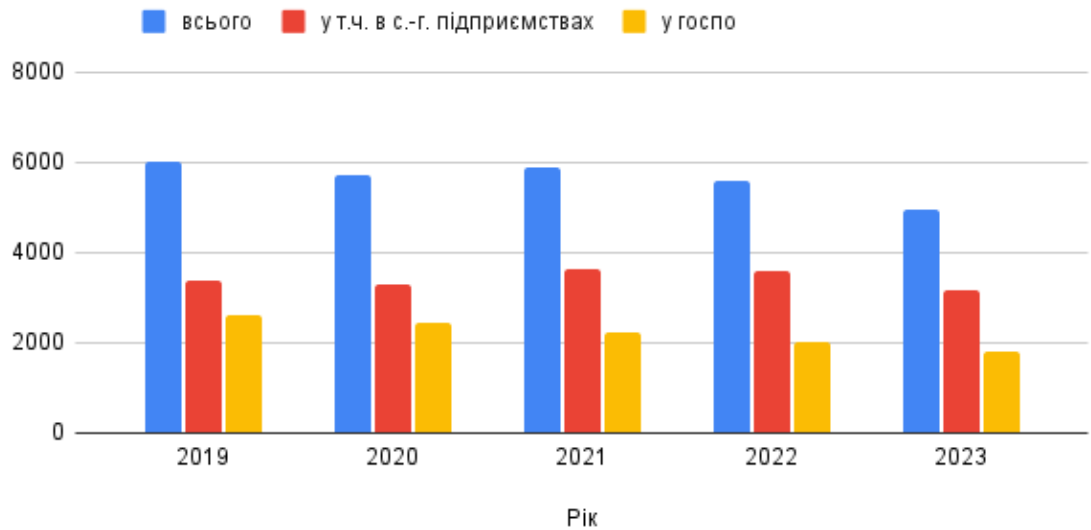

Рис.1.4. Динаміка поголів'я свиней в Україні

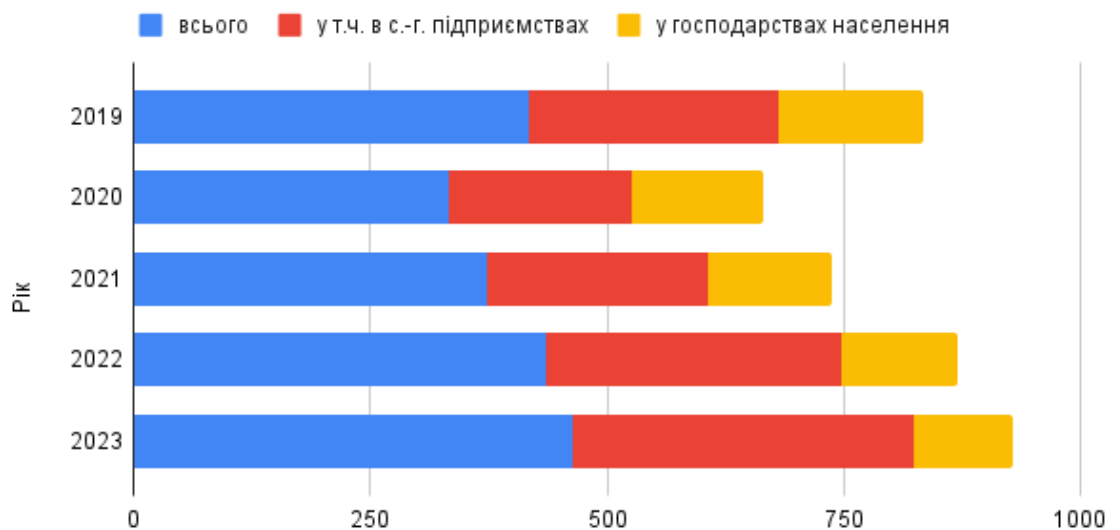

Рис.1.5. Динаміка поголів'я свиней в Львівській області

Найбільш скороспілою та економічно вигідною галуззю тваринництва можна рахувати птахівництво. Вона є найбільш продуктивною, механізованою та автоматизованою галуззю.

На протигагу галузі скотарства та свинарства птахівництво розвивається на базі вузькоспеціалізованих підприємств. Тривалість виробничого циклу в даній галузі є значно коротшим, порівняно з іншими галузями тваринництва. Зростання виробництва м'яса птиці та яєць здійснюється швидкими темпами. Для повного забезпечення потреб населення країни в яйцях і м'ясі птиці, згідно обґрунтованих норм споживання, виробничий потенціал галузі є достатнім.

Більш детальну інформацію щодо кількості поголів'я птиці розглянемо та проаналізуємо виходячи з даних таблиці 1.5.

Таблиця 1. 5

Динаміка поголів'я птиці, на початок року, тис. голів станом на 1 січня

*[30].

Рік	Україна			Львівська область		
	всього	у т.ч. в с.-г. підприємствах	у господарствах населення	всього	у т.ч. в с.-г. підприємствах	у господарствах населення
2019	211654,4	118812,9	92841,5	9114,4	3615,7	5498,7
2020	220485,8	127773,2	92712,6	9914,9	4307,5	5607,4
2021	200651,9	109737,0	90914,9	10305,8	4585,3	5720,5
2022	202243,1	113478,9	88764,2	11576,9	5776,2	5800,7
2023	180457,6	101819,6	78638,0	11065,7	5369,4	5696,3
2023р.в% до 2019р.	85,3	85,7	84,7	121,4	148,5	103,6

Виходячи з даних таблиці ми спостерігаємо що протягом досліджуваного періоду відбулось зменшення поголів'я птиці в цілому по Україні. В цілому в господарствах всіх категорій зменшилось поголів'я на 14,7%, сільськогосподарських підприємствах на 14,3% та господарствах населення на 15,3%. На зменшення поголів'я суттєво вплинуло військове вторгнення росії. Львівська область знаходиться суттєво в кращій ситуації щодо поголів'я птиці відносно показників по Україні. Протягом того ж періоду відбулось зростання поголів'я птиці, а саме: в господарствах всіх категорій на 21,4%, сільськогосподарських підприємствах на 48,5%, та господарствах населення на 3,6%. По кількості поголів'я Львівщині належить 6,1%.

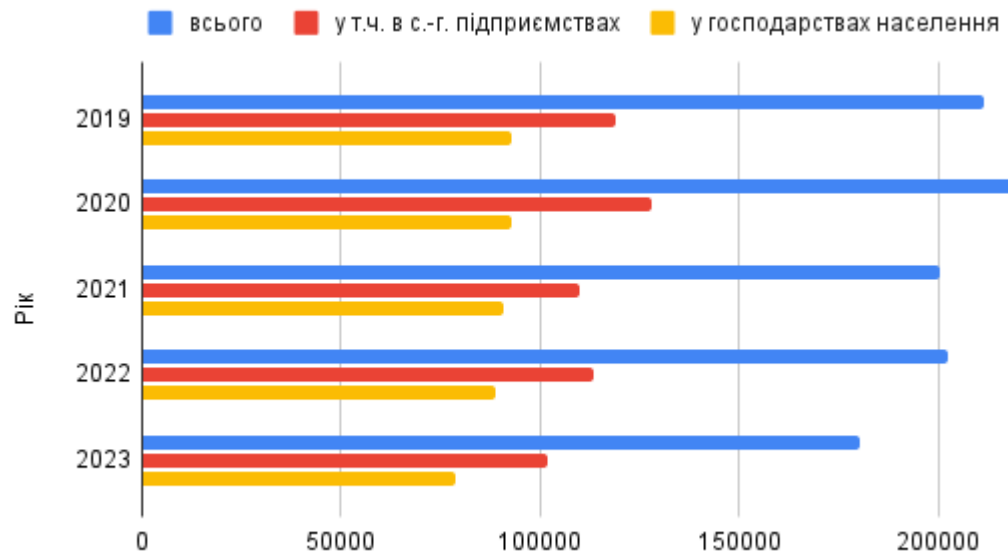

Рис.1.6 Динаміка поголів'я птиці в Україні

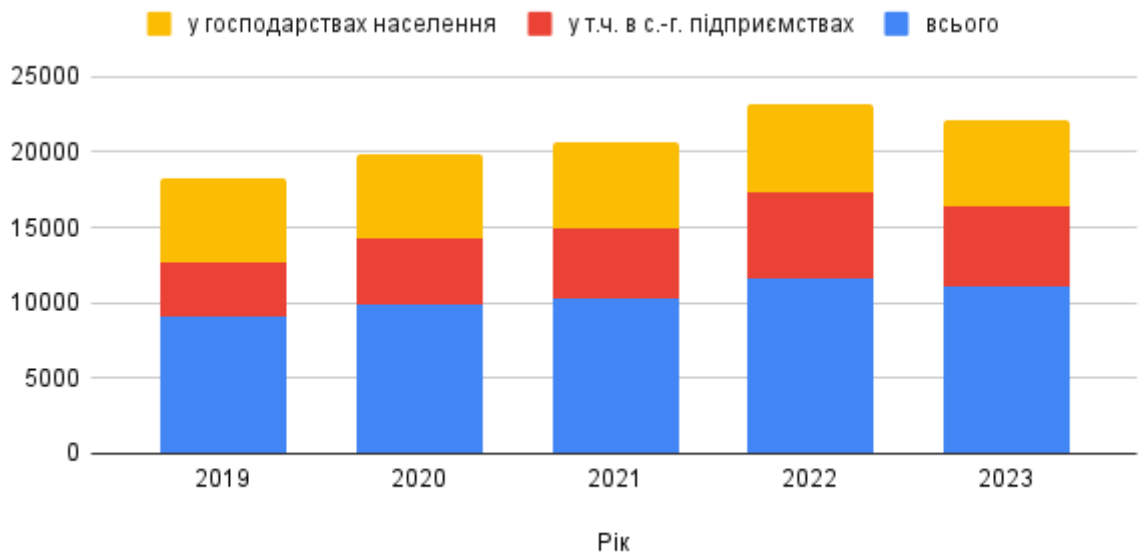

Рис.1.7.Динаміка поголів'я птиці у Львівській області

Основну частку у виробництві продукції тваринництва в Україні та Львівської області займають сільськогосподарські підприємства, так як виробництво в господарствах населення має переважно натуральний екстенсивний характер і базується на ручній праці. Ця категорія виробників неспроможна забезпечити зростаючий попит населення на продукти тваринного походження.

Вчені зазначають, що існуюча система цін у тваринницькій галузі не стимулює до збільшення виробництва і покращення якості худоби, підвищення продуктивності праці та залучення інвестицій [34]. Протягом

останніх років спостерігалася тенденція до підвищення закупівельних цін на продукцію тваринництва, однак вона не змогла компенсувати втрат ресурсного потенціалу, який галузь зазнала у попередні роки.

Для ефективного функціонування галузі тваринництва повинно відбутись покращення в селекційно-племінній роботі, зо інженерно-ветеринарної служби агросервісне обслуговування виробників, відновлення поголів'я великої рогатої худоби, покращення породного складу та племінних якостей, спеціалізації господарств при виробництві окремих видів тваринницької продукції, поліпшення системи утримання і годівлі тварин

1.2. Основні чинники підвищення конкурентоспроможності виробництва продукції тваринництва

Методика дослідження представляє собою сукупність прийомів і способів вивчення явища, інформації яка його характеризує. Використання окремих прикладних прийомів залежить від природи досліджуваного явища, характеристики інформаційної бази, мети дослідження. Широкого практичного застосування в економічних дослідженнях набули системний підхід, економіко-статистичний, розрахунково-конструктивний, абстрактно-логічний методи, порівняння тощо.

Для розуміння суті економічних явищ, пізнання механізму дії окремих чинників потрібен системний підхід. Він передбачає: виявлення суті явища (процесу) як самостійної системи певного порядку, що зв'язана з іншими економічними системами, середовищем в цілому; використання системи синтетичних і аналітичних показників, які характеризують предмет дослідження; складання моделей розвитку явищ і процесів з урахуванням динамічності економічної системи та економічного обґрунтування цих моделей.

Конкуренція в ринкових умовах представляється як вільне суперництво та боротьба між виробниками однакової продукції щоб виготовляти та

реалізувати її в більш вигідних умовах, при цьому задовольняти потреби покупців, та в кінцевому результаті одержати більший прибуток.

Конкурентоспроможне підприємство має такі умови, які можуть йому забезпечити сталий розвиток на довгострокову перспективу, а це наявність ресурсів, матеріальних та нематеріальних можливостей.

Вирішення проблеми забезпечення конкурентоспроможності підприємства полягає у формуванні, утриманні та зміцненні конкурентних переваг, до яких класично відносили низькі витрати, диференціацію та фокусування, а сьогодні ще додають й ключові компетенції [7]. Конкурентна перевага – це результат конструктивного мислення; здатність підприємства випереджати своїх конкурентів; наслідок відмінностей в операційній ефективності, зумовлений рівнем доходів населення, працівників; здатність залучати споживачів та зберігати їхню прихильність; нововведення, що дає реальне збільшення бізнес-успіху; індикатор положення підприємства в конкуренції; реалізована ключова компетенція [6].

Головними складовими конкурентоспроможності підприємств потрібно вважати технологічний рівень товару, маркетинг, реклама, задоволення потреб споживача, рівень технічних умов, відповідність стандартам, сервісне та гарантійне обслуговування і.т.д.

В сучасних умовах господарювання існує проблема забезпечення конкурентоспроможності основних галузей економіки та галузі тваринництва зокрема. На перспективи розвитку даної галузі впливають різні фактори. Поряд з основними факторами, на конкурентоспроможність даної галузі в Україні впливають і специфічні фактори впливу: до них можна віднести російську збройну агресію, хронічну соціально-економічну кризу, а ще курс на євроінтеграцію.

Процес виробництва сільськогосподарської продукції відбувається при поєднанні різних чинників виробництва, сюди можна віднести предмети та засоби праці робочу силу, земельні ресурси, екологічні, технологічні тощо.

Тобто поєднання даних чинників сприяє ефективному функціонуванню сільськогосподарського виробництва.

Розглянемо та проаналізуємо чинники зростання виробництва продукції на рис.1.1.

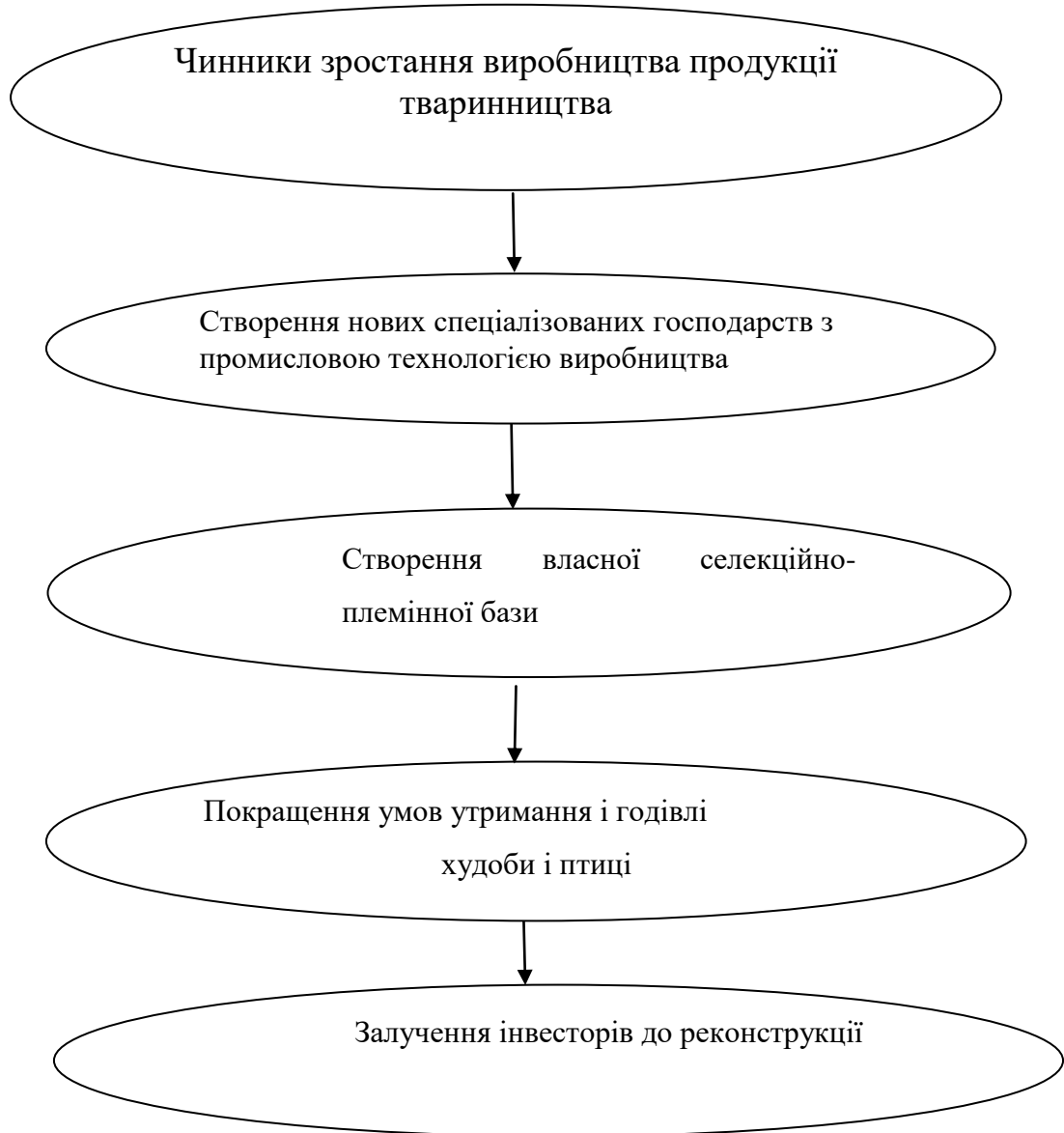

Рис.1.8. Чинники зростання виробництва продукції тваринництва

Крім чинників які впливають на зростання виробництва продукції тваринництва є ряд факторів, які відіграють не менш важливу роль у розвитку даної галузі. До них можна віднести наступні: кількість та густота населення, кількість працездатного населення, відсоток пенсіонерів, обмежено придатних.

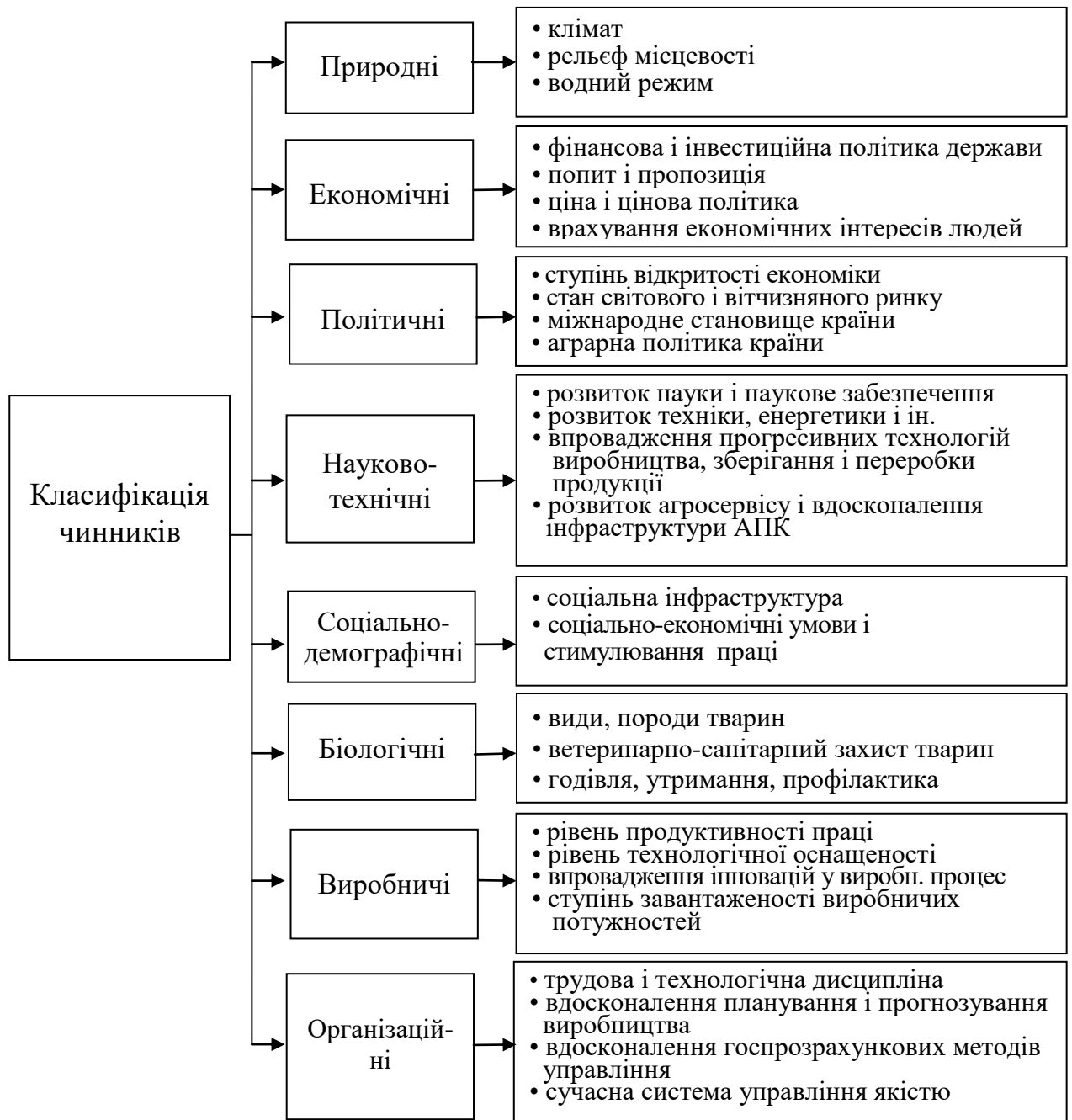

Рис. 1.9. Чинники ефективного функціонування галузі тваринництва.

Одним із важливих факторів підвищення ефективності галузі тваринництва є розвиток переробної галузі на підприємствах, або в населених пунктах де розміщені господарства, які займаються розвитком даної галузі. Це в свою чергу буде сприяти розвитку соціальної інфраструктури на селі, стримувати вплив кадрів з сільських територій. Розглянемо фактори впливу на галузь тваринництва на рис.1.3.

Рис.1.10. Фактори впливу на галузь тваринництва

Наскільки конкурентоспроможною буде галузь тваринництва насамперед буде залежати від ефективності її функціонування, тобто вплив на неї певних чинників. До них можна віднести природньо-кліматичні, соціально-економічні, політичні та науково-технічні. Але одним із основних чинників, який суттєво може вплинути на розвиток даної галузі на підприємстві, це високопродуктивне поголів'я худоби та птиці та зниження матеріальних витрат на одиницю утриманого поголів'я.

В умовах ринкової економіки виробники продукції насамперед орієнтуються на задоволення потреб споживачів, тобто виробництвом такого виду продукції, яка користується найбільшим попитом, що в подальшому призведе до збільшення прибутку. Умови та принципи функціонування підприємств та кінцеві результати діяльності підприємства насамперед залежать від конкурентоспроможності продукції на ринку.

1.3.Методика дослідження та оцінка конкурентоспроможності продукції

Методика дослідження представляє собою сукупність прийомів і способів вивчення явища, інформації яка його характеризує. Наукове дослідження ґрунтується на використанні загальнотеоретичних способів пізнання і використанні ряду прикладних прийомів. Використання окремих прикладних прийомів залежить від природи досліджуваного явища, характеристики інформаційної бази, мети дослідження. Широкого практичного застосування в економічних дослідженнях набули системний підхід, економіко-статистичний, розрахунково-конструктивний, абстрактно-логічний методи, порівняння тощо (табл.1.6.)

Щоб досягнути запланованого прибутку кожне підприємство повинно провести оцінку конкурентоспроможності своєї продукції, щоб в подальшому вибрати правильну стратегію своєї поведінки на ринку.

Якими методами оцінки конкурентоспроможності продукції користуватись і як їх застосувати розглядається в багатьох працях як вітчизняних так і зарубіжних вчених.

На початку будь-якого дослідження насамперед потрібно сформулювати мету, визначити перелік завдань, так як на даному етапі визначають особливості методики дослідження.

О. Ковтун, зазначає, що конкурентоспроможність доцільно розглядати (оцінювати й забезпечувати) лише для підприємств, які ставлять перед собою

певну мету і прагнуть її реалізувати у процесі свого функціонування [18, с. 90].

Таблиця 1.6.Класифікація методів економічного дослідження

Методи	Застосування
Системний підхід	Полягає в дослідженні об'єкта як цілісної множини елементів в сукупності відношень і зав'язків між ними, тобто розгляд об'єкта як модель системи
Економіко-статистичний	При вивченні масових явищ, процесів, фактів і виявленні тенденцій та закономірностей їх розвитку. Він також дає змогу встановити кількісний вплив окремих факторів на досліджуваний результат, виявити головні чинники, що зумовили зміни в перебігу економічних процесів.
Розрахунково-конструктивний	При прогнозуванні й плануванні виробництва та економічних процесів розвитку. Він передбачає розробку кількох варіантів вирішення певної економічної проблеми, їх оцінку з наступним вибором найкращого з них.
Абстрактно-логічний	Використовується на всіх стадіях вирішення економічних проблем. За його допомогою формуються категорії, поняття, гіпотези, висновки і рекомендації.
Порівняння	З його допомогою виявляються відмінності й подібності різних досліджуваних об'єктів, відхилення в параметрах явища у часі, порівняно з плановими, нормативними показниками

Встановлена за результатами дослідження рейтингова оцінка конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств дає змогу прогнозувати зміни у складі суб'єктів господарювання, та в системі аграрного виробництва. Аграрному сектору притаманні специфічні

конкурентні відносини, тому доцільно проводити дослідження за такими напрямками: наскільки ефективна виробнича діяльність підприємства та його фінансове становище.

Конкурентоспроможність продукції можна охарактеризувати за таким показником як канали її реалізації.

Зазвичай сільськогосподарські підприємства займаються виробництвом кількох видів товарної продукції і реалізують її різними каналами. Тому варто проводити аналіз на зміну зовнішніх умов в окремих галузях. В даному випадку порівнюють темпи росту обсягів виробництва продукції тваринництва, та порівняти показники динаміки поголів'я.

Для того, щоб одержані результати були об'єктивними і практично значимими, дослідження повинні базуватись на науковій методології. Методологія у даному випадку – це сукупність принципів, методів, прийомів та процедур дослідження.

Результати функціонування тваринницьких галузей в сільськогосподарському підприємстві у різні роки супроводжується кількісними (обсяг витрат і виходу продукції) та якісними (технологія, продуктивність тварин) змінами. Дослідження показників у динаміці дозволяє встановити тенденції змін, визначити, в якому напрямі розвивається галузь, сільськогосподарське підприємство в цілому.

При здійсненні оцінки показника конкурентоспроможності продукції використовуються конкретні методи. При застосуванні методики враховують специфіку продукту, терміновість отримання результатів, на кого вони розраховані. Аналізуючи літературні джерела можна стверджувати що існує значна кількість методів оцінки конкурентоспроможності продукції, які класифікуються за різними критеріями.

Проаналізуємо основні методики оцінки конкурентоспроможності продукції (табл.1.7).

Таблиця 1.7. Характеристика методики оцінки конкурентоспроможності продукції

Метод	Опис
На основі їх рейтингу	Дає змогу швидко реагувати на зміни на ринковому середовищі
За обсягом продажу	На непрямому вимірюванні конкурентоспроможності за обсягом продажу
Диференціальний	Даний метод дозволяє лише констатувати факт конкурентоспроможності аналізованої продукції, або наявності в неї недоліків порівняно з аналогічним товаром, але не враховує, вплив на перевагу споживача при виборі товару вагомості кожного параметру
Комплексний	Заснований на використанні комплексних показників (інтегральних групових та узагальнених), або порівнянні питомих корисних ефектів продукції, яка аналізується.
Змішаний	Поєднує в собі диференціальний та комплексний методи

Дані методи передбачають що покращивши складові товару можуть призвести до підвищення конкурентоспроможності його на ринку. Хоча не завжди можна використовувати дані методи так як не враховуються смаки споживачів. Споживачі по різному реагують на один і той же товар з однаковими властивостями, тому це потрібно враховувати в теоретичних розробках проблеми конкурентоспроможності.

Тому можна вважати, що дані методики не є ідеальними, насамперед потрібно враховувати наступні критерії, а саме: якість, важливість властивостей для споживача, імідж підприємства, особливості регіональних ринків продукції.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА

2.1. Економічна характеристика підприємства та виробничий потенціал галузі тваринництва

Агрофірма “Білий Стік” Шептицького(колишнього Червоноградського) району є розвинутим підприємством з виробництва сільськогосподарської продукції і має потужний виробничий потенціал. Адміністрація даного господарства розташована в селі Волиця, а молочні ферми – у селах Волиця і Комарів. Дане господарство, орендує угіддя (земельні паї) в наступних селах: Зубкова, Романівка і Переспа. Віддаль до районного центру – міста Сокаль – 15 км, обласного – 85 км. Таке розташування даного підприємства сприятливе для здійснення продажу сільськогосподарської та іншої продукції і закупівлі матеріально-технічних ресурсів.

Діяльність агрофірми, здійснюється в зоні західноукраїнського лісостепу. Річна кількість опадів коливається в межах 575-600 мм. Найбільша кількість опадів у весняно-літній період – період вегетації сільськогосподарських культур, що забезпечує їх нормальний розвиток. Існуючі природно-кліматичні умови, сприятливі для одержання високих врожаїв поширених в регіоні сільськогосподарських культур.

Керівництво сільськогосподарським підприємством здійснює власник – Іванчина Олег Антонович, який є його директором. Він самостійно вирішує всі питання виробничо-господарської діяльності та соціального розвитку, організовує роботу агрофірми, представляє її у всіх установах, організаціях, підприємствах, має право першого підпису на фінансових документах. Чистий прибуток, отриманий агрофірмою, залишається в повному її розпорядженні та використовується за рішенням власника. Крім виробничої діяльності господарство займається соціальним розвитком населених пунктів. Приділяється належна увага оздоровленню та відпочинку працівників підприємства.

Основні показники діяльності приватної агрофірми “Білий Стік” наведені в табл. 2.1. Вони вказують на те, що, незважаючи на складні умови для сільськогосподарського виробництва, підприємство успішно розвивається і є прибутковим.

Таблиця 2.1

Основні економічні показники приватної агрофірми “Білий Стік”

Показник	2021р.	2022р.	2023р	2023р.в% до 2021р.
Площа с.-г. угідь, га	2493	2601	2478	99,4
у т.ч. ріллі	2346	2346	2326	99,2
Середньорічна чисельність с.-г. працівників, осіб	78	81	81	103,9
в т.ч.рослинництві	46	45	50	108,70
тваринництві	32	36	31	96,9
Виручка від реалізації с.-г. продукції, тис. грн.	118124	120113	168485	142,6
Поголів'я на кінець року, голів: великої рогатої худоби	1160	1110	1071	92,3
в т.ч.корів	495	495	495	100,00
Свиней	6	7	19	у 3,2 рази
Коні	17	15	16	94,1
Обсяг виробництва, ц: Зерна	89081,5	92073,8	82796,7	92,9
Соя	6217,8	13010,8	7622,8	122,6
Ріпаку озимого	17133,88	21614,69	24651,2	143,9
соняшник	2032,71	-	1618,86	79,6
цукровий буряк	-	3034,7	80065,68	-
Молока	34377	34246	33190	96,5
приросту великої рогатої худоби	1720,57	1734,53	1659,59	96,5
приросту свиней	45,7	31,63	67,08	146,8
Валовий прибуток, тис. грн.	53163	41258	36734	69,1
Чистий прибуток, тис. грн.	48655	38987	17886	36,8

Розглянувши дані таблиці 2.1 можна зробити наступні висновки: що протягом досліджуваного періоду в приватній агрофірмі відбулось зростання виручки від реалізації на 42,6% та у зв'язку з зростанням витрат, дане зростання не вплинуло на значне зменшення валового прибутку на 29,9% та чистого на 63,2%.

Протягом даного періоду відбулось зменшення обсягів виробництва деяких видів продукції рослинництва. Позитивним в даній ситуації є те, що господарство відновило вирощування цукрових буряків, що надалі позитивно вплине на показники господарської діяльності господарства. Так як господарство частину вирощених буряків реалізовує на цукрові заводи на давальницьких умовах, та взамін одержує цукор та жом. Жом використовує для галузі тваринництва, яка є також в даному господарстві.

Протягом 2021-2023 років не спостерігається збільшення молочного поголів'я. В даному товаристві спостерігається незначне зменшення продуктивності поголів'я, хоча в даному господарстві можна вважати цей показник є високим, що вигідно відрізняє товариство від переважної більшості інших сільськогосподарських підприємств регіону. Середній надій молока від однієї корови, протягом досліджуваного періоду зменшився на 3,5% і в 2023 році становив 6707 кг проти 6975 кг в 2021 році.

Економічний стан підприємства характеризують показники валового і чистого прибутку, рівня рентабельності. Валовий прибуток – це різниця між виручкою та повною собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг). Чистий прибуток – це кінцевий фінансовий показник діяльності підприємства (після вирахування всіх видатків і сплати податків).

Важливим елементом виробничого потенціалу рослинництва, є земельні ресурси. У користуванні приватної агрофірми “Білий Стік” протягом останніх років відбулось незначне зменшення земельних ресурсів (табл. 2.2), а саме на 15га, що становить 0,6%. Ці зміни відбулись через закінчення терміну оренди земельних паїв. Найбільша площа орендованих

земель у господарстві була в 2022 році 2601 га., а в 2023 році становила 2478 га.

Таблиця 2.2

Використання земельних ресурсів в приватній агрофірмі «Білий Стік»

Показник	2021р	2022р.	2023р.	2023 р. до 2021р., %
Площа сільськогосподарських угідь, га	2493	2601	2478	99,4
у т.ч. ріллі	2346	2346	2326	99,1
Виручка від реалізації с.-г. продукції з розрахунку на 1 га с.-г. угідь, грн.	47382,3	51199,1	67991,3	143,5
Плата за оренду земельних паїв, тис. грн.	11441,6	12728,7	13778,0	120,4
з розрахунку на 1 га с.-г. угідь, грн.	4589,5	4893,8	5560,1	121,1
Частка орендної плати в операційних витратах підприємства, %	10,4	10,7	10,5	+0,1п
Частка орендної плати в операційних витратах галузі рослинництва, %	15,8	16,3	19,5	+3,7п

Площа ріллі в приватній агрофірмі «Білий Стік» займає 93,8%, решта припадає на природні кормові угіддя. В господарстві присутня висока частка орних земель, що підвищує економічну ефективність використання земельних ресурсів, відображення якої можна спостерігати в показнику виручки від реалізації сільськогосподарської продукції з розрахунку на 1 га угідь, який протягом досліджуваного періоду зріс на 43,5%. Можна сказати що господарство досить ефективно використовує земельні ресурси.

Орендна плата за 2023 рік становила 13778,0 тис.грн., та 5560,1 грн. в розрахунку на 1 га. Протягом 2021-2023 років вона зросла на 20,4%.

Протягом останніх років спостерігалася незначне зростання кількості працівників, зайнятих у виробництві в приватній агрофірмі «Білий Стік».

Інформація про наявність трудові ресурсів в досліджуваній галузі, а саме тваринництва наведена в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Використання трудових ресурсів у галузі тваринництва приватної агро-фірми «Білий Стік»

Показник	2021р.	2022р.	2023р.	2023 р. до 2021р., %
Середньорічна чисельність працівників галузі, осіб	32	36	31	96,8
у % до загальної чисельності працівників підприємства	41,0	44,4	38,2	-2,8п.
Оплата праці одного середньорічного працівника, грн.	196829	204630	217917	110,7

Протягом 2021-2023 років відбулось зростання рівня оплати праці робітників галузі тваринництва. Середньомісячна оплата працівників даної галузі в 2023 році становила 18159 грн., даний рівень оплати праці можна вважати достатньо високим, оплати праці протягом даного періоду збільшилась лише на 10,7%. ПАФ «Білий Стік» знаходить ресурси для збільшення заробітної плати своїх працівників.

Основними елементами виробничого потенціалу є наявність основних засобів, їх стан, табл.2.4.

Таблиця 2.4

Наявність основних засобів приватної агрофірми «Білий Стік»

Показник	2021р.	2022р.	2023р.	2023 р. до 2021р., %
Вартість основних засобів, тис. грн.:				
первісна	113859	149626	161474	141,8
залишкова	66964	92056	59782	151,9
знос	46895	57570	101692	216,9
Рівень зносу основних засобів, %	41,2	38,5	62,9	+21,7п

У приватній агрофірмі «Білий Стік» первісна вартість основних засобів зростала, на 41,8%, що становить 47615 тис.грн., рівень зносу протягом трьох років збільшився на 21,7 пункти. Господарство приділяє увагу придбанню сучасної техніки, та рівень зносу все ж залишається високим.

Провівши аналіз показників можна сказати, що приватна агрофірма «Білий Стік» має сформований виробничий потенціал, приділяє увагу розвитку матеріально-технічної бази, та в своєму розпорядженні має досить значні фінансові ресурси. Все це створює можливості для господарства, щоб забезпечити розвиток його галузей, та галузі тваринництва зокрема.

2.2. Аналіз обсягів виробництва продукції тваринництва

Аналізуючи галузь тваринництва слід насамперед звернути увагу на статеві-вікові групи поголів'я. В скотарство це наявність корів, молодняк на вирощуванні і відгодівлі, бугаї плідники, для свинарства це: основні свиноматки, свині що знаходяться на відгодівлі.

Основними показниками в даній галузі є поголів'я, їх продуктивність та обсяги виробництва продукції.

Про зміни кількості поголів'я тварин, які утримуються в приватній агрофірмі в розрізі статеві-вікових груп наведено в таблиці 2.5. Галузь тваринництва в цьому господарстві представлена як скотарством м'ясного так молочного напрямку, а ще свинарством та конярством.

Таблиця 2.5

Поголів'я тварин за статеві-віковими групами приватної агрофірмі «Білий Стік» на кінець року, голів

Види тварин, статеві-вікові групи	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023. у% до 2021 р.
Всього великої рогатої худоби	1160	1110	1071	92,3
Велика рогата худоба на вирощуванні і відгодівлі	665	615	576	86,6

Продовження табл.2.5.

в т.ч. телята до року	190	180	173	91,1
телиці осіменінні	150	146	136	90,7
телиці від 1 року до 2 років інші	88	84	86	97,7
Свині всього:	7	6	19	271,4
в т.ч. свинки ремонтні старше 4 місяців	2	3	7	350,0
поросята живою масою до 20 кг	3	3	9	300,0
свині на відгодівлі живою масою від 80-110 кг	2	-	3	150,0
Коні всього:	17	15	16	94,1
в т.ч. кобили від 3 років і старші	1	1	2	200,0
лошата до року	2	3	4	200,0
коні робочі	14	11	12	85,7

Аналіз показників дозволив встановити тенденції у розвитку галузі тваринництва в досліджуваній агрофірмі. Протягом досліджуваного періоду в агрофірмі «Білий Стік» не відбулось суттєвих змін щодо кількості утриману ваго поголів'я. В 2023 році відбулось зростання поголів'я свиней, та дана галузь не є основною в даному господарстві. Кількість молочного поголів'я залишається на тому ж рівні, а це 495 голів, але відбулось зростання їх продуктивності.

Для обслуговування тваринницьких приміщень використовують коні, які є в наявності агрофірми.

Молочне поголів'я в приватній агрофірмі на кінець 2023 року становило 495 голів, а це 46,2% від загальної кількості поголів'я господарства. М'ясне скотарство налічувало на кінець 2023 року 576 голів.

Господарство оновлює основне стадо за рахунок нетелей, які вводять в основне стадо. Щоб досягти високої ефективності виробництва молока потрібно кожного року на кожні 100 корів вводити в основне стадо до 25-30 нетелей.

Дані таблиці 2.5 свідчать що забезпеченість основного стада ремонтним молодняком є достатньою. В 2023 році в господарстві налічувалось 136 осімених телиць.

На кількість та рух поголів'я тварин впливає їх загибель. Певний падіж був і в приватній агрофірмі «Білий Стік», його масштаби були відносно невеликі.

Кількість свиней в господарстві є невелика кількість, а це 19 голів. Як вже було зазначено свинарство є не основною галуззю, та протягом 2021-2023 років все ж відбулось зростання кількості поголів'я на 12 голів. Позитивною обставиною є збільшення поголів'я свиноматок, що в подальшому вплине на обсяги виробництва продукції. Збільшення та оновлення поголів'я здійснюється за рахунок особистих ресурсів господарства. У таблиці 2. 6 наведено кількість середньорічного поголів'я та продуктивності тварин, а також обсяги продукції тваринництва в ПАФ «Білий Стік». Ця динаміка характеризує як відбуваються зміни в окремих галузях тваринництва. В останні роки спостерігається тенденція до значного збільшення обсягів виробництва молока, у 2023 році значно зменшилось виробництво свинини. Натомість дещо зменшилось виробництво яловичини у живій вазі.

Таблиця 2.6

Динаміка молочного поголів'я, їх продуктивності та обсягів виробництва продукції в приватній агрофірмі «Білий Стік»

Показник	2021 р.	2022 р.	2023р.	2023 р. у % до 20214 р.
Всього великої рогатої худоби	1160	1110	1071	92,3
Велика рогата худоба на вирощуванні і відгодівлі	665	615	576	86,6
Середньорічне поголів'я корів молочного стада, голів	495	495	495	100,0
Середній надій молока від однієї корови, кг	6945	6918	6705	96,5
Валовий надій молока, ц	34377	34246	33190	96,5
Народилося телят, голів	420	460	448	106,7,
в т.ч. телят від корів	320	280	199	62,2

Протягом 2023 року отримано 448 телят від корів та нетелей, а це на 6,7% більше ніж у 2021 році.

Поголів'я та продуктивність є тим чинником що в подальшому визначає обсяги виробництва продукції тваринництва.

Поголів'я тварин і їх продуктивність є чинниками першого порядку, що визначають обсяги виробництва окремих видів продукції тваринництва. Основною причиною зменшення валового надою молока ПАФ «Білий Стік» стало зменшення продуктивності корів.

ПАФ «Білий Стік» на перспективу потрібно продовжити заходи які будуть спрямовуватись для підвищення продуктивності корів молочного стада за рахунок його оновлення.

Чисельність поголів'я залежить від площі угідь які знаходяться в розпорядженні підприємства, визначає його потенціал, продуктивності кормових угідь. Проводячи аналіз використання виробничого потенціалу

агрофірми виробництва тваринницької продукції, визначають щільність поголів'я – чисельність поголів'я тварин, що припадає на 100 га угідь. Наскільки інтенсивно використовуються земельні ресурси для виробництва продукції тваринництва характеризує також виробництво та заготівля кормів з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь. Визначають також виробництво продукції тваринництва з розрахунку на 100 гектарів угідь (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Інтенсивність використання земельних ресурсів для виробництва продукції тваринництва приватної агрофірми “Білий Стік”

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023р. у % до 2021 р.
Площа с.-г. угідь, га	2493	2601	2478	99,4
в т.ч. ріллі	2346	2346	2326	99,1
Поголів'я великої рогатої худоби на 100 га с.-г. угідь, на кінець року, голів	46,5	42,7	43,0	92,5
в т.ч. корів	19,8	19,0	20,0	101,0
Поголів'я свиней на 100 га ріллі, на кінець року, голів	0,3	0,2	0,8	266,7
Вироблено на 100 га с.-г. угідь, ц: м'яса у живій вазі	69,0	66,7	66,9	97,0
Молока	1378,9	1316,6	1339,4	97,1

Щільність поголів'я великої рогатої худоби визначається в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, а щільність свиней в розрахунку на 100 га ріллі. Поголів'я великої рогатої худоби протягом 2021-2023 років дещо зменшилось. Це пов'язано зменшенням протягом даних років сільськогосподарських угідь.

У цілому інтенсивність використання земельних ресурсів для виробництва продукції тваринництва була доволі високою.

У приватній агрофірмі ПАФ «Білий Стік» спостерігаються позитивні явища у розвитку тваринництва. Підприємство достатньо повно використовує наявні в його розпорядженні ресурси.

2.3. Аналіз витрат на виробництво продукції тваринництва

Під час виробництва та реалізації продукції використовується певна кількість трудових, матеріальних та грошових ресурсів. Для більш детальної характеристики затрат на виробництво продукції тваринництва, потрібно проаналізувати загальну суму затрат, затрати на 1 голову поголів'я тварин та аналіз за статтями витрат, та визначити причини зростання, або зменшення даних показників.

Показник витрат в розрахунку на 1 голову свідчить рівень інтенсивності даної галузі в підприємстві, позитивним явищем є зниження даного показника, який показує про покращення ресурсного забезпечення.

Під впливом інфляційних чинників відбувається зростання виробничих витрат так як автоматично відбувається підвищення цін на матеріальні ресурси, які пізніше будуть використані у виробничому процесі, та зростання заробітної плати працівників.

Спожиті під час виробництва засоби виробництва, предмети праці а також оплата праці працівників формують собівартість продукції.

Собівартість є важливим показником господарської діяльності підприємства, який показує в скільки обійшлося даному підприємству виробництво продукції, чи дане виробництво є економічно вигідним.

Собівартість продукції є тим показником, який відображає досягнення та недоліки роботи як підприємства. Прибуток підприємства насамперед залежить від затрат на виробництво продукції.

Інформацію про витрати на виробництво окремих видів тваринницької продукції у ПАФ «Білий Стік» наведені в таблиці 2.8.

Витрати на виробництво продукції тваринництва приватної агрофірми «Білий Стік»

Показник	2021 р.	2022 р.	2023р.	2023 р. у% до 2021 р.
Витрати на виробництво продукції тваринництва, тис. грн.	36259,2	40313,3	60440,8	166,7
у% до операційних витрат підприємства	30,5	33,9	46,1	151,1
Витрати на виробництво продукції скотарства, тис. грн.	35405,9	39726,7	57869,2	163,4
в т.ч. у молочному скотарстві	24565,5	26667,8	49234,7	200,4
у м'ясному скотарстві	10480,4	13058,9	8634,5	82,4
Затрати на одну середньорічну корову молочного стада, грн.	49850	53874	99464	199,5
Собівартість 1 ц молока, грн.	650,9	778,7	1483,4	227,9
Витрати на одну середньорічну голову молодняку на вирощуванні і відгодівлі, грн.	29620,5	21233,9	14990,0	50,6
Собівартість 1 ц приросту молодняку на вирощуванні і відгодівлі грн.	6091,2	7528,8	5202,8	85,4
Витрати на виробництво свинини, тис. грн.	140,5	121,8	1139,5	811,0
Витрати на одну середньорічну голову, грн.	23416,7	20300,0	59973,7	256,1
Собівартість 1 ц приросту свиней, грн.	3074,4	3850,7	16978,2	552,2

Загальний обсяг витрат на виробництво продукції тваринництва у 2023 році становив 60440,8 тис. грн., що на 66,7% більше порівняно з 2021 роком. Зростання витрат відбулось за рахунок зростання витрат в розрахунку на одну голову поголів'я, як молочного так і поголів'я на відгодівлі. Частка витрат галузі тваринництва в загальній витратах приватної агрофірми «Білий Стік» зросла на 51,1% порівняно з 2021 роком.

Виробничі витрати на утримання однієї голови молочного стада зріс на 99,5%, а на утримання молодняку великої рогатої худоби зменшився на 50% через зменшення кількості поголів'я. Зростання собівартості на продукцію тваринництва у приватній агрофірмі “Білий Стік” спричинили інфляційні процесами та підвищення мінімальної заробітної плати. Ефективність використання виробничих ресурсів у молочному скотарстві в досліджуваному господарстві є високою, що вказує на ефективність виробництва молока. Проаналізувати виробничі витрати галузі тваринництва можна через структуру затрат (табл.2.9), вона показує витрати за окремими елементами.

У структурі виробничих витрат найбільша частка припадає на прямі матеріальні витрати, а саме на корми. У 2023 році припадало 58,4% від загальної кількості витрат галузі тваринництва, та 81,9% від матеріальних витрат. Матеріальні витрати в даний період становили 71,3% від усіх витрат галузі, протягом 2022-2023 років зростання матеріальних витрат відбулось на 7,3%. Господарство для годівлі використовує не лише корми власного виробництва, але і покупки, що в кінцевому впливає на зростання затрат на виробництво продукції тваринництва. Спостерігається тенденція до зниження частки витрат на оплату праці. Це спричинено незначним зменшенням кількості працівників даної галузі, та залученням деяких вивільнених працівників з галузі рослинництва.

Таблиця 2.9

Структура витрат на виробництво продукції тваринництва приватної агрофірми “Білий Стік”

Елементи витрат	2022р.		2023 р.	
	Тис. грн.	%	тис. грн.	%
Прямі матеріальні витрати	25812,1	64,0	43088,3	71,3
в т.ч. корми	19489,1	48,3	35316,0	58,4
з них покупки	4895,6	12,1	7233,3	11,9
інша продукція сільського господарства	352,6	0,9	514,7	0,9
пальне і мастильні матеріали	1976,9	4,9	1992,5	3,3

Продовження табл.2.9.

електроенергія	1507,8	3,7	1975,0	3,2
запасні частини,ремонтні та будівельні матеріали	2485,7	6,2	2290,1	3,7
Прямі витрати на оплату праці	7366,7	18,3	6101,7	10,1
Інші прямі витрати усього	5480,3	13,6	5061,8	8,4
в т.ч. відрахування на соціальні заходи	1520,6	3,7	1270,8	2,1
амортизація	3959,7	9,2	3791,0	6,3
Загальновиробничі витрати усього	1654,2	4,1	6189,0	10,2
із них:оплата послуг сторонніх організацій	437,5	1,1	133,0	0,2
Всього витрат	40313,3	100,0	60440,8	100,0

Частка інших видів витрат в структурі не була доволі високою. Галузь тваринництва відноситься до фонд містких галузей, тому велика частина основних засобів які задіяні у виробництві припадає на споруди. Тому то і частка амортизаційних відрахувань є невеликою, так як споруди побудовані вже досить давно.

Особливе місце серед ресурсів які використовуються у виробництві займають трудові ресурси. Наскільки ефективно вони були використані можна судити по продуктивності праці. Продуктивність праці безпосередньо впливає на собівартість через витрати на оплату праці. Дана стаття витрат має важливе соціально-економічне значення.

Проведемо аналіз виробничих витрати по виробництву молока ПАФ «Білий Стік» за досліджувані роки. Даний аналіз проведемо по їх структурі (табл. 2.10). Проаналізувавши структуру витрат на виробництво молока, можна зробити висновок про їх стан в даній галузі. Структура покаже склад витрат за окремими їх елементами.

Таблиця 2.10

Структура витрат на виробництво молока приватної агрофірми «Білий Стік», 2022-2023 роки

Елементи витрат	2022р.		2023 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Прямі матеріальні витрати	16289,8	61,1	35227,6	71,6
в т.ч. корми	11329,0	42,5	29139,7	59,2
пальне і мастильні матеріали	1056,8	3,9	1628,8	17,6
вартість решти прямих матеріальних витрат	3904,0	14,6	4459,1	9,0
Прямі витрати на оплату праці	4891,2	18,3	3868,4	7,8
Інші прямі витрати усього	5486,8	20,5	10138,7	20,6
в т.ч. відрахування на соціальні заходи	1007,6	3,8	805,7	1,6
амортизація	2870,3	10,7	3463,6	7,0
оплата послуг сторонніх організацій	225,0	0,8	133,0	0,3
решта інших прямих загальновиробничих витрат	1383,9	5,1	5736,4	11,6
Всього витрат	26667,8	100,0	49234,7	100,0

Витрати з виробництва молока протягом досліджуваних років в приватній агрофірмі «Білий Стік» мали наступний вигляд: 2023 році відбулось зростання прямих матеріальних затрат порівняно з 2022 роком на 10,5%. Таке зростання відбулось за рахунок зростання вартості кормів (16,7%) та затрат на пальне. Інші витрати суттєво не зросли. Так для прикладу витрати на оплату праці становили 7,8% від загально виробничих витрат, відрахування на соціальні заходи 1,6%.

Розглянемо та проведемо аналіз витрат в приватній агрофірмі при одержанні приросту молодняка на вирощуванні і відгодівлі в 2022-2023 роках. (табл.2.11).

Структура витрат на виробництво приросту молодняку на вирощуванні і відгодівлі в 2022-2023 роках в приватній агрофірмі ПАФ «Білий Стік»

Елементи витрат	2022р.		2023 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Прямі матеріальні витрати	9214,7	70,5	5914,9	68,5
в т.ч. корми	7944,3	60,8	4814,1	55,7
пальне і мастильні матеріали	895,8	6,8	283,1	9,4
вартість решти прямих матеріальних витрат	374,6	2,9	817,7	9,5
Прямі витрати на оплату праці	2303,2	17,6	2021,0	23,4
Інші прямі витрати усього	1541,0	11,8	698,6	8,1
в т.ч. відрахування на соціальні заходи	474,5	3,7	420,9	4,9
амортизація	1066,5	8,2	177,7	2,0
оплата послуг сторонніх організацій	-	-	-	-
решта інших прямих загальновиробничих витрат	-	-	76,6	
Всього витрат	13058,9	100,0	8634,5	100,0

Протягом 2022-2023 років відбулось зменшення витрат на виробництво м'яса на 4424,4 тис.грн. через зменшення даної категорії поголів'я (39 одиниць). Це в свою чергу призвело до зменшення витрат за статтями, а саме: прямі матеріальні витрати зменшились на 2,0%, вартість кормів на 5,1%, але відбулось зростання заробітної плати, про що свідчить зростання даного елемента витрат на 5,8%. Проаналізувавши показники витрат за статтями можна зробити наступні висновки, що протягом досліджуваного періоду суттєвих змін у структурі витрат не відбулось.

Поряд з молочним та м'ясним скотарством в приватній агрофірмі «Білий Стік» є невелика кількість свиней. Дана галузь не є розвинутою в даному господарстві. Про стан витрат в даній галузі свідчать дані таблиці 2.12

Структура витрат на виробництво приросту свинини приватної агрофірми «Білий Стік» за 2022-2023 роки

Елементи витрат	2022р.		2023 р.	
	тис. грн	%	тис. грн	%
Прямі матеріальні витрати	114,0	93,5	1022,2	89,7
в т.ч. корми	101,4	83,2	902,2	79,2
пальне і мастильні матеріали	9,4	7,7	35,0	3,1
вартість решти прямих матеріальних витрат	3,2	2,6	85,0	7,5
Прямі витрати на оплату праці	6,5	5,3	18,0	1,6
Інші прямі витрати усього	1,3	1,1	99,3	8,7
в т.ч. відрахування на соціальні заходи	1,3	1,1	3,7	0,3
амортизація	-	-	19,0	1,7
оплата послуг сторонніх організацій	-	-	-	-
решта інших прямих загальновиробничих витрат	-	-	76,6	6,7
Всього витрат	121,8	100,0	1139,5	100,0

Виробництво свинини не є основною галуззю тваринництва в господарстві. В структурі витрат в даній галузі найбільшу частку також займають корми, а це 79,2% від загальних витрат свинарства. При виробництві свинини приватна агрофірма «Білий Стік» на даний час несе значні витрати.

Одним із показників, що характеризують ефективність витрат під час виробництва продукції, є її матеріаломісткість. Це відображення вартості матеріальних оборотних засобів, які були потрачені на виробництво одиниці продукції. Інформація про рівень витрат на оплату праці та матеріаломісткість окремих видів продукції наведено в табл. 2.13.

Таблиця 2.13.

Матеріаломісткість продукції і рівень витрат на оплату праці у тваринництві приватної агрофірми “Білий Стік”

Показник	2021р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. у % до 2021 р.
Затрати на оплату праці, грн., з розрахунку на: середньорічну корову	8760,5	9881,2	7814,9	89,2
середньорічну голову молодняку на вирощуванні і відгодівлі	3850,2	3745,0	3508,7	91,1
Матеріальні витрати, грн., з розрахунку на: середньорічну корову	35870,5	32908,7	71166,9	198,4
середньорічну голову молодняку на вирощуванні і відгодівлі	15620,4	14983,3	10431,9	66,8
Матеріаломісткість 1 ц, грн.: Молока	680,9	456,7	1061,4	155,9
приросту молодняку на вирощуванні і відгодівлі	4346,8	5378,2	3564,1	82,0
приросту свиней	4203,5	3604,2	15238,5	у 3,6р.
Частка оплати праці,%, у витратах на виробництво: Молока	8,8	18,3	7,9	-0,9п
приросту молодняку на вирощуванні і відгодівлі	16,7	17,5	23,4	6,7п
приросту свиней	4,2	5,3	1,6	-2,6п

Протягом досліджуваних років зменшились витрати на оплату праці з розрахунку на одну середньорічну голову в молочному скотарстві на 10,8%, та середньорічну голову молодняку на вирощуванні та відгодівлі на 8,9%.

Спостерігається зростання матеріаломісткості всіх основних видів продукції тваринництва. Особливо помітно зросли матеріальні витрати на одержання одного центнера молока на 55,9% та виробництва свинини у 3,6 рази.

Наскільки ефективним буде виробництво продукції тваринництва залежить від забезпечення даної галузі кормами.

В попередніх таблицях ми аналізували, що корми займають значну частину у структурі витрат галузі, та кожної продукції тваринництва зокрема.

Формування кормової бази це не тільки забезпечувати повноцінну годівлю худоби, а ще створення перехідних щорічних запасів кормів, заготівля та зберігання, підбирати такі кормові компоненти щоб зменшити виробничі витрати

Наскільки галузь забезпечена кормами свідчать дані про витрати кормів в розрахунку на одну голову поголів'я, від цього залежить і продуктивність тварин.

Вироблену продукцію господарства реалізують різними каналами. У 2023 році приватна агрофірма «Білий Стік» реалізувала свою продукцію наступними каналами таблиця 2.14.

Таблиця 2.14.

Канали реалізації продукції тваринництва в 2023 році приватною агрофірмою «Білий Стік», ц

Канали реалізації	Велика рогата худоба (жива)	Молоко	Свині	Мед, кг
Переробним підприємствам	1727	31557	-	-
Реалізовано на ринках	239	114	63	436
Витрачено на годівлю	-	1530		412

За результатами річних фінансових звітів, а саме ф.50 с.г. (річної), в 2023 році приватна фірма «Білий Стік» реалізовувала свою продукцію наступними каналами: це на переробні підприємства та на ринку. Частину виробленої продукції, а саме молока 1530 ц та меду 412 кг, було використано на внутрігосподарські потреби. Молоко для випоювання телят, а мед для зимівлі бджолосімей.

Виготовлена виробниками продукція у формі товару надходить до споживачів через купівлі-продаж. Частину виробленої продукції

господарства реалізують на переробні підприємства, заготівельним організаціям на рику, і ця частина реалізованої продукції називається товаром.

Товарна продукція визначається в натуральній і вартісній (грошовій) формах. Вартість товарної продукції розраховується за поточними цінами реалізації, рівень яких залежить від каналу і строків реалізації продукції, її якості, кон'юнктури ринку та інших факторів. Грошові надходження від реалізації продукції є виручкою підприємства. Виручка – це важливий показник господарської діяльності, на основі якого визначають прибуток по окремих галузях і підприємству в цілому. За інших однакових умов підприємство матиме тим більший прибуток, чим більший грошовий дохід одержано від реалізації продукції і навпаки [13, с. 123].

Агрофірма «Білий Стік» реалізовує таку продукцію: молоко, велику рогату худобу та свині в живій вазі, та мед. Розглянемо та проаналізуємо обсяги продажу приватною агрофірмою продукції тваринництва табл. 2.14.

Протягом 2021-2023 років обсяг продажу молока зменшилися на 3,4%. Зменшення обсягів виробництва молока відбулося через збільшення залишку продукції на внутрігосподарські потреби, а це випій на випій телятам і поросяткам. Але все ж основна частина продукції продається, і рівень товарності виробництва молока в 2023 році становив 99,9%. Крім молока якого господарство одержує від молочного поголів'я, закупає частину молока в населення і використовує на внутрішні потреби для телят та поросят. У таблиці 2.15 розглянуто та проаналізовано реалізовану продукцію тваринництва в приватній агрофірмі.

Протягом 2021-2023 років господарство реалізовувало частину виробленої продукції. В порівнянні до 2021 року в 2023 році, собівартість реалізованого молока зросла на 50,9%, свинини в 2,8 рази та реалізованої худоби на 18,3%. Обсяги продажів продукції напряму залежать від обсягів виробництва. Реалізація заходів, направлених на розвиток скотарства, передбачає значне збільшення обсягів фінансування галузі.

Таблиця 2.15

Реалізація продукції тваринництва в приватній агрофірмі “Білий Стік”

Показник	2021р.	2022 р.	2023р.	2023 р. у% до 2021р.
Собівартість реалізованого молока, тис.грн.	24763,6	23939,7	37372,4	150,9
Собівартість 1ц реалізованого молока, грн	720,5	699,1	1125,6	156,2
Обсяг продажу молока, ц	34370	34245	33201	96,6
Обсяг продажу в живій вазі, ц: великої рогатої худоби	1720	1748	1966	114,3
Свиней	40	11	63	157,5
Собівартість реалізованої свинини, тис.грн.	312,0	61,8	878,0	в 2,8р.
Собівартість 1ц реалізованої свинини	7800,5	5618,2	13936,5	178,7
Собівартість реалізованої великої рогатої худоби тис.грн.	10338,6	10836,1	12229,3	118,3
Собівартість 1ц реалізованої великої рогатої худоби	6010,8	6199,1	6220,4	103,5

Фінансовий стан агрофірми “Білий Стік” є доволі міцним, що дозволяє розробляти відповідні плани. Динамічний розвиток галузі скотарства на основі комплексної його модернізації здатний вирішити продовольчу безпеку України, наситити внутрішній ринок високоякісними молоком і яловичиною, нарощувати присутність вітчизняної продукції скотарства на світових ринках та підвищити ефективність використання наявного природно-ресурсного потенціалу. В основу такої модернізації покладено пріоритет розвитку інновацій при виробництві й реалізації молока і яловичини, що забезпечує відповідний приріст прибутку, який є одним із головних джерел інвестування галузі скотарства.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

3.1. Обґрунтування резервів підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції

Продукція вироблена сільськогосподарськими підприємствами надходить на ринок як сировина для переробки так і як споживчий товар. Як сировина вона реалізовується з метою продажу для виробничого використання, як споживчий товар для безпосереднього споживання як продукт харчування. Конкурентоспроможність продукції це здатність продукту задовільнити потреби споживачів, а це якість, смак, ціна.

При виборі стратегії розвитку галузі тваринництва в сільськогосподарських підприємствах потрібно виявити внутрішні можливості щодо збільшення обсягів та підвищення ефективності виробництва даної продукції. Тому в першу чергу потрібно виявити резерви поліпшення цих показників.

Щоб розвивалась дана галузь потрібно використовувати дві групи резервів, а саме: екстенсивні та інтенсивні, тобто збільшувати поголів'я та підвищувати їх продуктивність.

Збільшення поголів'я можна здійснювати при наявності міцної кормової бази, яка б забезпечила своїми кормами дану галузь, наявність відповідного обладнання для утримання тварин, та безперервний попит на продукцію. Приватна агрофірма «Білий Стік» має певні резерви, щодо зростання кількості поголів'я тварин, а саме свиней. Так як в певний час господарство утримувало понад 800 голів свиней, і для їх утримання є певні виробничі приміщення та кваліфіковані працівники.

Площа землекористування протягом останніх років практично не змінювалась, тому і щільність поголів'я на 100 га землі і надалі залишається не високою.

Продуктивність тварин молочного скотарства в агрофірмі є досить високою, так в 2023 році середньорічний надій на одну корову становив 6705ц, по Україні він становив 5492 кг, Львівській області 5013 кг. Тобто агрофірма займає одну з лідерських позицій щодо виробництва молока, і в перспективі можна сподіватись на значно вищий показник, так як господарстві в 2021- 2022 роках він становив понад 6900 кг.

Орієнтуючись на екстенсивний тип розвитку, а це зростання поголів'я, потрібно насамперед подбати і про зростання їх продуктивності. Так як лише збільшення поголів'я без зростання продуктивності є недоцільним. Підвищення продуктивності тварин, зниження собівартості продукції в кінцевому приведе до підвищення рентабельності.

Інтенсивний розвиток галузі тваринництва в приватній агрофірмі «Білий Стік» можна якщо реалізувати певні заходи організаційного, економічного та технологічного характеру. Основні чинники, що забезпечують екстенсивний та інтенсивний розвиток скотарства у підприємствах, наведені в схемі на рис. 3.1.

Заходи організаційного характеру спрямовані на застосуванні ефективних форм організації та оплати праці, реалізувавши які можна було б позбутись непродуктивних та надмірних витрат, підвищити продуктивність праці.

Максимально стимулювати працівників всіх ланок підприємства до ефективної роботи. Підтримувати певний рівень оплати праці на підприємстві можливо завдяки наявності різних галузей.

Ефективні форми організації та оплати праці є актуальною проблемою і для ПАФ «Білий Стік». Протягом 2021-2023 років відбулось зростання рівня оплати праці робітників галузі тваринництва. Середньомісячна оплата працівників даної галузі в 2023 році становила 18159 грн., рівень оплати праці не можна назвати достатньо високим.

Наскільки ефективна галузь можна визначити не лише обсягами виробництва, а й кількістю спожитими матеріально-технічних ресурсів у

виробничому процесі. Підвищивши ефективність використання у виробничому процесі матеріальних ресурсів, приведе до зменшення затрат праці.

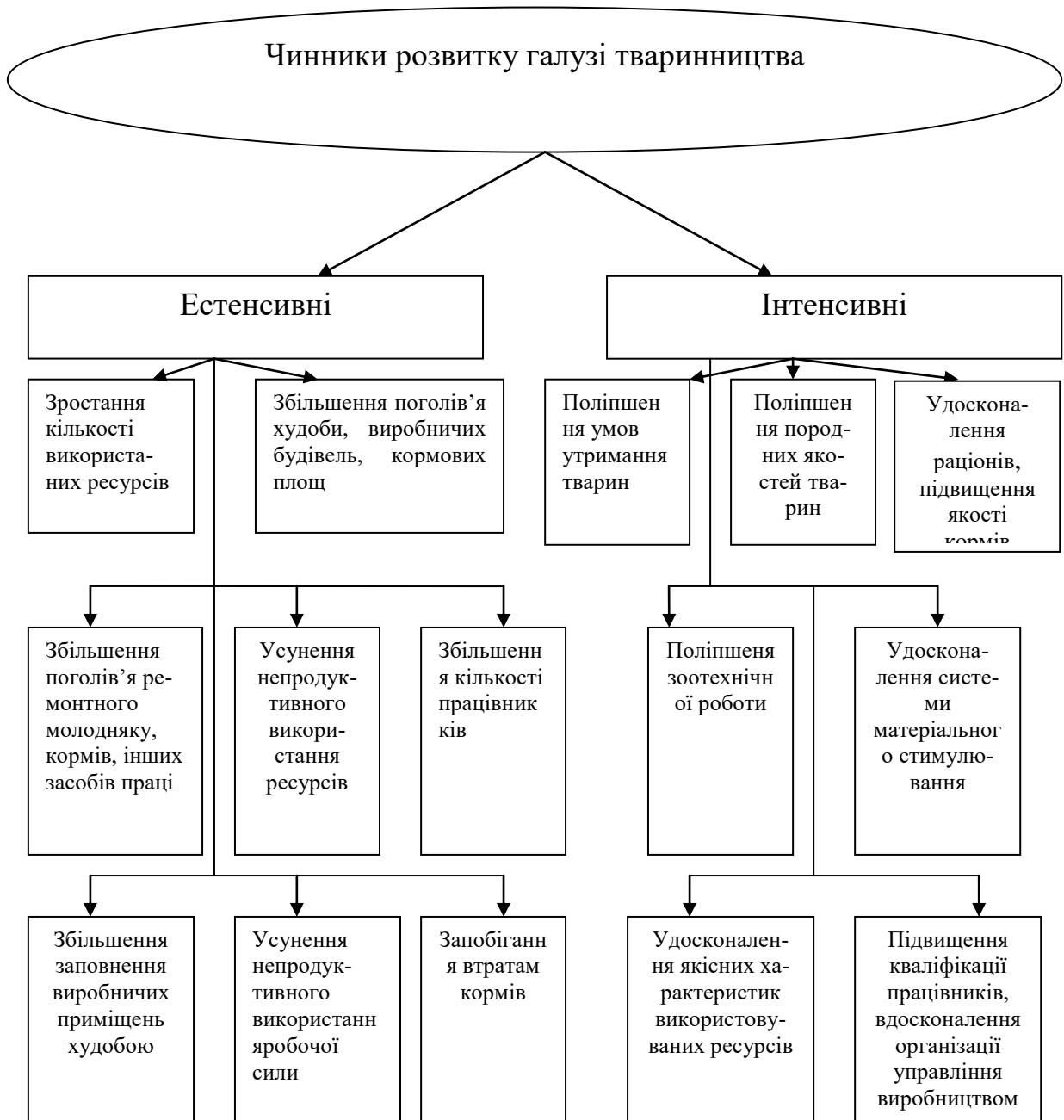

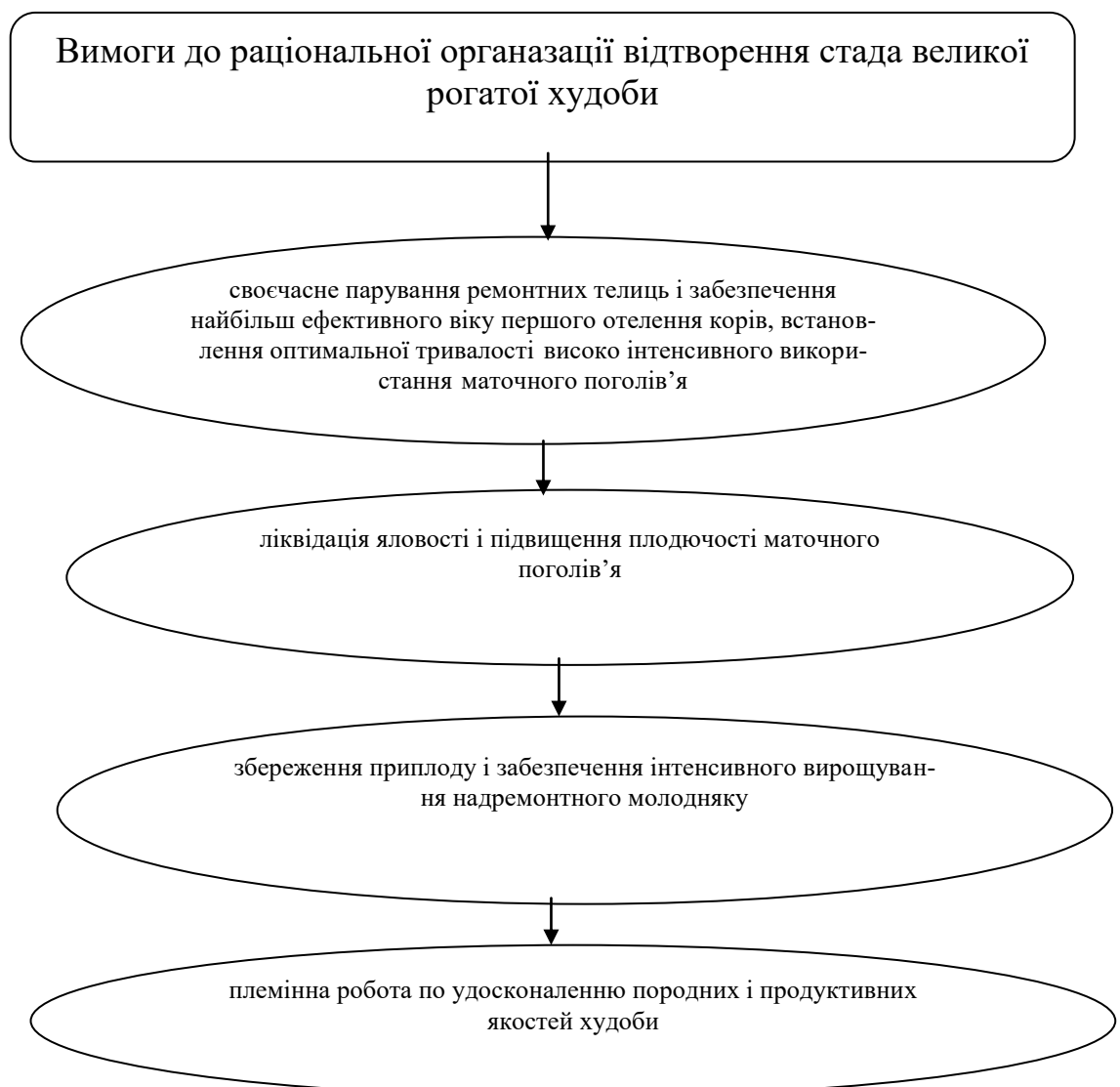
Рис. 3.1. Чинники екстенсивного та інтенсивного розвитку тваринництва в сільськогосподарських підприємствах

Заходи технологічного характеру займають не менш важливу роль в процесі підвищення ефективності виробництва. Застосування даних заходів

призведе до підвищення продуктивності тварин, що в подальшому вплине на зниження собівартості продукції, та підвищити рентабельність галузі тваринництва.

Рівень концентрації поголів'я тварин у ПАФ «Білий Стік» не є високим. В агрофірмі приміщення де утримуються поголів'я тварин є високо механізованими тому важко організувати індивідуальний догляд за тваринами, важливе значення має створення однакового за продуктивністю та фізіологічними особливостями, ремонтного, відгодівельного та молочного поголів'я корів. Тому в господарстві необхідний високий рівень зоотехнічної роботи, та вирощування ремонтного молодняка.

На рис.3.2 розглянемо вимоги по організації відтворення поголів'я худоби.

Для відтворення поголів'я свиней потрібно інтенсивно використовувати маточне поголів'я, це один з основних організаційно-економічних заходів. Використовувати основні свиноматки потрібно протягом 3-4 років, тобто потрібно щороку замінювати на ремонтний молодняк.

Досягнути високих економічних показників в свинарстві агрофірма повинна використовувати: породне поголів'я свиней, штучно осіменяти свиноматки, інтенсивно використовувати приплід, повноцінне годування, та схрещування свиней з різних порід.

Розглянемо на рис.3.3 резерви збільшення виробництва продукції в агрофірмі

Рис.3.3. Резерви збільшення виробництва продукції тваринництва

Приватна агрофірма «Білий Стік» має внутрішні резерви щоб підвищити продуктивність тварин. Реалізувавши внутрішні резерви господарство збільшить виробництво молока, яловичини та свинини.

Основною метою розвитку підприємства не можна вважати збільшення обсягів виробництва продукції, а пошук резервів які б призвели до зростання прибутку. Під резервами збільшення прибутку від реалізації продукції слід розуміти використання всіх можливостей його збільшення використовуючи наступні чинники: збільшення обсягу реалізації та зниження собівартості продукції, зростання ціни реалізації.

3.2. Обґрунтування поголів'я великої рогатої худоби та обсягів виробництва продукції скотарства

Зменшення виробництва молока та м'яса в подальшому може привести до проблеми забезпечення населення даною продукцією вітчизняного виробництва.

Завантаженість молокопереробних підприємств є недостатньою, тому сільськогосподарським підприємствам потрібно нарощувати обсяги виробництва сировинного молока. Тому на перспективу агрофірмі «Білий Стік» доцільно звернути увагу на збільшення виробництва продукції скотарства.

Аграрний сектор економіки України на даний час функціонує в край нелегких умовах. Військова агресія росії негативно вплинула на сільське господарство України. Тому сільськогосподарським підприємствам, які є структурами підприємницького типу, та самостійно визначають асортимент продукції, обсяги її виробництва, каналами її реалізації, виходячи з кон'юнктури ринку, потрібно максимально нарощувати виробництво продукції сільського господарства. На селі ще залишились реальні господарі, які є зацікавленими в подальшому розвитку своїх господарств, та зростанні

обсягів виробництва продукції, вигідному її збуті. Вони готові працювати над створенням ефективного ринку сільськогосподарської продукції.

Умови в яких на даний час функціонують сільськогосподарські товаровиробники залишаються складними.

Агрофірма «Білий Стік» розташована в зоні західного лісостепу, яка відзначається високим розвитком галузі тваринництва, а саме скотарством. Тому розвиток скотарства в агрофірмі можна обґрунтувати є суспільною потребою та виробничою та економічною доцільністю. Тому дана галузь на перспективу повинна залишатись основною в даній агрофірмі.

На чисельність поголів'я насамперед впливає стан кормової бази підприємства. Тому в подальшому агрофірмі потрібно збільшити посіви кормових культур та зростання їх урожайності.

Протягом досліджуваних років у приватній агрофірмі «Білий Стік» площа сільськогосподарських угідь практично не змінювалась і на кінець 2023 року становила 2478 га, з яких 2326 га сільськогосподарські угіддя, решта а це 152 га природні кормові угіддя. На кінець 2023 року в господарстві на утриманні було 1071 голів великої рогатої худоби, з них 495 корів молочного стада. Щільність поголів'я в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь становила 43,2 голів та 19,9 голів корів.

Зростанню ефективності галузі скотарства сприяють наявні в агрофірмі природні кормові угіддя. Господарство закуповує частину кормів, тобто в раціоні годівля використовує і покупні корми, затрати на які в подальшому вплинуть на собівартість продукції. Тому господарству доцільно більш інтенсивно використовувати наявні кормові угіддя.

За твердженням вчених, пасовищне утримання забезпечує порівняно із стійловим підвищення продуктивності тварин на 10-15%, не враховуючи ефекту оздоровлення. Затрати палива при пасовищному використанні зеленого корму на 1 ц зеленої маси також помітно зменшуються, що має за існуючої дорожнечі пально-мастильних матеріалів суттєве значення. В.Я. Месель-Веселяк відзначає, що собівартість центнера молока, виробленого

при використанні культурних пасовищ на 20-25% нижча, ніж при традиційному способі стійлового використанні кормів зеленого конвеєра.

Агрофірма повинна спрямувати заходи, щодо підвищення продуктивності молочного стада за рахунок його оновлення. Цілеспрямована робота працівників галузі скотарства дає позитивні результати, а саме надій молока на середньорічну корову в 2023 році становив 6705 кг. Тому на перспективу агрофірма може вийти на показник на рівні 7000кг. Це є досить реальним показником для даної агрофірми та як в 2022 році середньорічний надій на одну корову вже становив 6918 кг. Підприємство має відповідний генетичний потенціал утримуваного поголів'я, який і дозволяє планувати таку продуктивність.

Збільшення поголів'я в агрофірмі потрібно планувати за рахунок власних ресурсів. Потрібно вибракувувати найменш продуктивні тварини щорічно, лише тоді поголів'я корів молочного стада може збільшуватися на 5-7%.

Таблиця 3.1

Перспективні параметри скотарства в агрофірмі “Білий Стік”

Показник	2023 р.	Перспектива (2026 р.)	Показник 2026 року до 2023 р.,%
Поголів'я великої рогатої худоби, голів	1071	1240	115,8
Середньорічне поголів'я корів молочного стада, голів	495	570	115,2
Надій молока на одну корову, кг	6705	7000	104,4
Валовий надій молока, ц	33190	39900	120,2
Середньорічне поголів'я молодняку на вирощуванні і відгодівлі, голів	576	670	116,3

Виходячи з розрахунків на перспективу в господарстві поголів'я корів може становити 570 голів, а продуктивність підвищити до 7000 кг на одну корову. Середньорічне поголів'я молодняку на вирощуванні і відгодівля

може бути доведено до 670 голів. Реалізувавши такі плани загальне поголів'я великої рогатої худоби буде становити 1240 голів (табл.3.3). Даний показник зросте на 15,8% порівняно з 2023 роком. Таких показників можна досягнути при належній зоотехнічній роботі.

Агрофірма для відгодовування поголів'я крім власних ресурсів може закуповувати худобу для дорощування в особистих господарствах населення.

Розвиваючись за таким сценарієм валовий надій молока становитиме 39900ц що на 20,2% більше порівняно з 2023 роком, в свою чергу зросте і обсяг реалізації молока. В 2023 році приватна агрофірма «Білий Стік» реалізувала 33201 ц молока, проте виробила 33190ц, така ситуація склалась через закупівлю агрофірмою молока в господарствах населення. Частина закупленого молока в господарствах населення була використана на внутрігосподарські потреби, а частина реалізована на переробні підприємства. При розрахунку на внутрігосподарські потреби, бралось да уваги випоювання телят, даний норматив становить 4ц на одне теля.

Тому для розвитку скотарства агрофірма повинна поєднувати два напрямки розвитку, а це інтенсивний та екстенсивний. ПАФ «Білий Стік» має достатні внутрішні резерви щодо зростання поголів'я та продуктивності. Як в подальшому буде розвиватись галузь скотарства у значній мірі буде впливати розвиток кормової бази.

Згідно нормативів щоб досягнути надою молока на одну корову на рівні, не нижчому 4800 кг у рік, витрати кормів на одну корову повинні становити не менше 49,4 ц корм. од., частка серед яких концентрованих – 31%. Щоби досягти середньодобового приросту молодняку великої рогатої худоби на рівні 610 г, річні витрати кормів на одну тварину повинні становити 21,4 ц корм. од., серед яких концентрованих – не менше 24% [17, с. 69, 74-75].

Для годівлі поголів'я великої рогатої худоби при запланованій її продуктивності і структурі стада щорічно необхідно буде витратити до 41089 ц к.о.

З них на концентровані повинно припадати 12138 ц к.о., і для їх виробництва потрібно буде використати близько 13000 ц зерна. Потенціал господарства дозволяє виробляти необхідну кількість фуражного зерна.

Таблиця 3.2

Розрахунок потреби в кормах для скотарства в агрофірмі “Білий Стік”

Показник	Вид кормів				Всього кормів
	концентровані	грубі	соковиті	зелені	
Корови молочного стада					
Структура раціону,%	31	20	20	29	100
Витрати кормів на одну тварину, ц к.о.	15,3	9,9	9,9	14,3	49,4
Потреба в кормах на все поголів'я (570 корів), ц к.о.	8721	5643	5643	8151	28158
Тварини на вирощуванні і відгодівлі					
Структура раціону,%	26	22	22	30	100
Витрати кормів на одну тварину, ц.к.о.	5,1	4,3	5,4	5,6	21,4
Потреба в кормах на все поголів'я (670 тварин), ц к.о.	3417	2881	2881	3752	12931

Запас грубих кормів повинен становити не менше 8524 ц к.о. Для цього потрібно заготувати близько 6300 ц сіна і 12500 ц сінажу. Солома також може бути використана для годівля тварин на вирощуванні. Щоб забезпечити скотарство потрібно буде щорічно до 40000 ц силосу, зелених кормах у їх фізичній масі понад 60000 ц. З них для годівлі корів використовуватимуться пасовищні корми, тварин на вирощуванні і відгодівлі – зелена маса однорічних і багаторічних трав. Обсяг витрат кормів збільшиться, тому необхідно збільшення заготівлю. Щоб мати в наявності таку кількість кормів обсяг їх виробництва з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь повинен бути підвищений до 20 ц к.о., а якщо ще і врахувати потреби

свинарства то 22 ц к.о. Цього можна досягнути підвищивши рівень інтенсивності кормовиробництва. Приватній агрофірмі «Білий Стік» наявний ресурсний потенціал дозволяє виробляти таку кількість кормів.

Щоб реалізувати заплановані заходи які направлені на розвиток скотарства, потрібно агрофірмі «Білий Стік» збільшити обсяг фінансування галузі. Фінансове становище даної агрофірми дозволяє здійснити дані плани.

Дослідження ефективності виробництва продукції тваринництва та його конкурентоспроможності узагальнені у вигляді матриці SWOT-аналізу (табл.3.3). У ній подано характеристику господарської діяльності у внутрішньому та зовнішньому (стосовно досліджуваного господарства) середовищі її здійснення.

Основні загрози пов'язані з триваючою війною, яка ускладнює ведення успішної підприємницької діяльності, знижує рівень життя населення, а отже – й платоспроможний його попит на продукти харчування, вироблені з використанням сировинної продукції скотарства.

Таблиця 3.3.

SWOT-аналіз діяльності приватної агрофірми «Білий Стік»

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>-задовільний фінансовий стан підприємства, який дає змогу фінансувати проекти з розвитку скотарства;</p> <p>-прибутковість молочного скотарства;</p> <p>- наявність ресурсів для збільшення поголів'я великої рогатої худоби, у тому числі корів;</p> <p>-наявність ресурсів для нарощування сільськогосподарського виробництва (кормові площі, виробничі будівлі, кваліфіковані працівники)</p>	<p>-нижча рентабельність продукції скотарства порівняно з рентабельністю основних видів продукції рослинництва;</p> <p>- збитковість свинарства;</p> <p>- висока собівартість приросту великої рогатої худоби;</p> <p>-обмеження технологічного й екологічного характеру в поширенні окремих видів інновацій у м'ясному скотарстві</p>
Сприятливі можливості	Потенційні загрози
<p>- співпраця з господарствами населення для закупівлі молодняку великої рогатої худоби;</p> <p>- зростання закупівельних цін на молоко;</p> <p>- налагоджені канали збуту великої рогатої худоби на забій;</p> <p>-розвиток дорадчих служб, що співпрацюють з малими виробниками продукції тваринництва.</p> <p>- участь у програмах державної підтримки скотарства після закінчення війни</p>	<p>-недосконалість інституційного забезпечення функціонування аграрних виробників, у тому числі підприємств м'ясного скотарства.</p> <p>-важка соціально-економічна ситуація в Україні;</p> <p>- зростання конкуренції з зарубіжними виробниками яловичини як на зовнішніх, так і на внутрішньому ринку.</p> <p>-слабкий рівень розвитку вітчизняного виробництва технічних засобів для м'ясного скотарства.</p> <p>-скорочення поголів'я великої рогатої худоби в господарствах населення, з якими співпрацює підприємство;</p> <p>- низька купівельна спроможність населення, яка обмежує попит на м'ясні та молочні продовольчі товари;</p> <p>- очікуване зростання вартості оренди земель сільськогосподарського призначення, яке призведе до подорожчання кормів.</p>

3.3. Формування стратегії підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств

Стратегічні цілі діяльності сільськогосподарського підприємства є досягнення рівня конкурентних переваг та конкурентної позиції. Конкурентоспроможність можна трактувати як порівняльну особливість виробника сільськогосподарської продукції до накопичення індивідуальних конкурентних переваг, щоб забезпечити нові можливості для галузей у виробництві та реалізації виробленої продукції, щоб задовольнити потреби ринку та одержати прибуток для підприємства. Господарська діяльність сільськогосподарського підприємства не можлива без планування, яке потім трансформується в розробці та реалізації стратегічних планів.

Сільське господарство є ризикованим видом підприємництва, тому потребує в розробці, виборі та реалізації конкурентної стратегії. Конкурентну стратегію можна розглядати як засіб за рахунок якого підприємство буде рухатись від поточної ринкової позиції до бажаної. Стратегія конкуренції описує основу конкурентної поведінки сільськогосподарського підприємства на ринку та характеризує процес отримання переваг над конкурентами

При дослідженні конкурентоспроможності підприємства насамперед потрібно забезпечити фахівців певною інформацією, завдяки якій буде в подальшому побудовано план подальшого розвитку підприємства. Узагальненням суті на напрямку дій є конкурентна стратегія, яка є логічним завершенням дослідження. Основою механізму забезпечення конкурентоспроможності підприємства є її прийняття та реалізація.

Загальнішою категорією щодо до поняття “конкурентна стратегія” потрібно, вважати поняття “стратегія підприємства”. Аналізуючи визначення, які зустрічаємо в економічній літературі, приходим до висновку, що серед більшості з них суттєвих відмінностей немає, стратегія підприємства трактується як система дій, яка спрямована на досягнення

поставлених перед підприємством цілей шляхом координації та розподілу ресурсів.

Чи існує суттєва відмінність між трактуванням «конкурентна стратегія» та «стратегія підприємства»? Конкурентна стратегія розглядає розвиток підприємства під час конкурентних відносин, тобто розглядається діяльність підприємства в конкурентному середовищі, і щоб досягти поставленої мети підприємству потрібно врахувати реалії конкурентної боротьби.

Коли стратегічні цілі співпадають з ознаками міцної конкурентоспроможності, через формування конкурентних переваг, то трактування стратегія підприємства практично є тотожним з поняттям конкурентної стратегії.

Сільськогосподарські підприємства розробляючи свої стратегічні цілі повинні зважати на наявність конкурентних відносин і розробити конкурентну стратегію на тривалий період.

Розробляючи конкурентну стратегію потрібно пройти кілька етапів рис.3.4.

Рис.3.4. Етапи формування конкурентної стратегії на підприємстві.

При виборі цілей, підприємство повинно дотриматись певних вимог, а саме: вибрані цілі повинні бути зрозумілі та точні, досяжні, відповідати стратегії та інтересам підприємства, та точно вказати термін їх досягнення. Після чого і визначають конкурентні переваги, які і забезпечать досягнення цілей, які підприємство ставить перед собою. Вони і становлять зміст конкурентної стратегії.

Програму діяльності підприємства розробляють на основі конкурентної стратегії. Ідеї які прописні в стратегії, більш детально описані в переліку заходів, які потрібно вжити, джерела фінансування, термін виконання і т.д.

Для підприємств аграрної сфери найбільш актуальною є стратегія найменших витрат (мінімізації витрат). Так як значну частину виробленої продукції сільськогосподарські підприємства реалізують на ринку, зниження собівартості означає одержання додаткового прибутку, так як ціну на продукцію на ринку встановлює покупець. Додатковий прибуток в подальшому вплине на зміцнення фінансового становища підприємства.

Реалізуючи на конкурентних ринках свою продукцію, виробники за рахунок зниження затрат зможуть знизити ціну на свою продукцію, що зроблять її більш привабливою для споживачів.

Є ряд заходів, застосовуючі які можна зменшити собівартість сільськогосподарської продукції. До них можна віднести: вдосконалення технології виробництва, контроль за витратами, зміни в організації виробництва, зростання обсягів виробництва.

Зростання обсягів виробництва буде особливо помітним в галузі тваринництва, де частка у структурі витрат умовно-постійних є значно вищою ніж в рослинництві.

**Базові стратегії конкуренції сільськогосподарських підприємств
(за М.Портером)**

Стратегія	Її зміст	Спосіб реалізації
Мінімізація витрат (найменші витрати)	<p>1.Зниження собівартості продукції з метою одержання більшого прибутку від продажу на ринку,де ціну встановлює покупець.</p> <p>2.Зниження собівартості продукції дасть можливість реалізувати її споживачу за нижчою ціною.</p>	<p>-вдосконалення технології виробництва;</p> <p>-зміцнення матеріально-технічної бази;</p> <p>-контроль за витратами;</p> <p>-зростання об'єгів виробництва;</p> <p>- ефективні форми організації виробництва;</p>
Диференціації	<p>1. Пропонування товару, який за характеристиками не має аналогів на сегменті ринку.</p> <p>2.Пропонування особливо зручного для споживача способу просування товару.</p>	<p>- виробництво продукції з особливими споживчими характеристиками;</p> <p>-виробництво товару особливо високої якості;</p> <p>-пропонування диференційованих за характеристиками послуг;</p> <p>-формування каналу реалізації, який скорочує витрати часу та коштів покупця.</p>
Фокусування (зосередження)	<p>1. Зосередження зусиль на удосконаленні окремого товару.</p> <p>2. Зосередження на окремому сегменті ринку</p>	<p>-вузька спеціалізація;</p> <p>- формування особливого каналу реалізації, орієнтованого на цільову групу споживачів</p>

Дуже часто сільськогосподарські підприємства зміцнюють своє економічне становище через виробничу диверсифікацію, тобто урізноманітнюють види своєї виробничої діяльності.

Сільськогосподарські підприємства використовують такі види виробничої диверсифікації:

- концентрична (виробництво нових видів сільськогосподарської продукції);
- конгломератна (виробництво продукції яка не відноситься до аграрного виробництва).

Реалізуючи стратегію диверсифікації підприємства повинні володіти в певному обсязі наступними ресурсами: трудовими, фінансовими, матеріальними. Для прийняття рішення про диверсифікацію враховують і стан кон'юнктури ринків, проникнення на які передбачає диверсифікація, й тих, на яких підприємство вже діє.

Конкурентні відносини в сільському господарстві є специфічними, так як в них є суперництво з іншими суб'єктами підприємницької діяльності інших галузей. Тому щоб мати конкурентні переваги в конкурентному середовищі, сільськогосподарським підприємствам потрібно застосувати стратегію кооперації, яка буде полягати в об'єднанні суб'єктів галузі, щоб вирішувати певні спільні проблеми. В багатьох працях вітчизняних вчених наведена розгорнута класифікація сільськогосподарської кооперації, що свідчить про різні варіанти цієї стратегії. Застосовуючи кооперацію як конкурентну стратегію, потрібні зусилля не лише одного виробника, а всіх зацікавлених виробників, які погоджують свої дії. Основними перепонами в реалізації даної стратегії є саме ці особливості.

Таблиця 3.5.

Використання виробничої диверсифікація в сільськогосподарських підприємствах

Стратегія	Її зміст	Ситуація на ринку
Концентрична диверсифікація	Розширення асортименту сільськогосподарської продукції	Зміна кон'юнктури на окремих ринках сільськогосподарської продукції
Конгломератна диверсифікація	Започаткування та розвиток нових видів несільськогосподарської діяльності.	Зростання попиту на ринках, входження на які планується
Вертикальна диверсифікація	1. Контроль над сировиною якою використовується для основного виробництва. 2. Переробка сільськогосподарської продукції, створення власної системи збуту.	- проблеми з забезпеченням сировиною основного виробництва; - проблеми в системі збуту виготовленої продукції.

Конкурентні стратегії сільськогосподарських підприємств стосуються різних рівнів планування та управління. Корпоративна стратегія це вибір видів діяльності підприємства, що в подальшому призведе до конкурентних переваг, та визначить його напрямок конкурентного розвитку.

Розглянуті стратегії за своєю суттю є корпоративними. Функціональні стратегії підприємства стосуються виконання ним окремих функцій тобто складових елементів господарської діяльності. Товарні стратегії це способи підвищення рівня конкурентоспроможності деяких видів продукції. Наведені стратегії являються лише рекомендаціями, що дають можливість накреслити імовірні альтернативи. Яку саме вибрати та в подальшому використовувати визначає власник, або керівник підприємства.

Стратегія конкуренції описує конкурентну поведінку сільськогосподарського виробника на ринку та отримання свої переваг над конкурентом. Трактують «конкурентна стратегія» зустрічається в працях багатьох вчених, основні з них наведено в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6.

Визначення поняття «конкурентна стратегія підприємства»

Автор	Визначення
Г.Азоєв	«план дій підприємства, спрямований на досягнення успіху у конкурентній боротьбі на певному ринку»
М.Портер	«спрямована на те, щоб зайняти стійку та вигідну позицію, яка дасть змогу організації протистояти натиску тих сил, які визначають конкурентну боротьбу в галузі»
Ю.Іванов	«ретельно розроблена програма заходів, які мають бути реалізовані організацією, з метою досягнення вигідної конкурентної позиції та адаптації організації до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі»
М.Саєнко	«спосіб тримання стійких конкурентних переваг в кожній СОБ підприємства шляхом конкурентної боротьби, задоволення різноманітних і мінливих потреб покупців краще ніж це роблять конкуренти»

Процес формування дієвої конкурентної стратегії є необхідною складовою для успішної діяльності сільськогосподарського підприємства. Застосовуючи дану стратегію сільськогосподарське підприємство зможе реалізувати поставлену мету, забезпечити прибуток підвищити свою конкурентоспроможність, реалізовувати свої конкурентні переваги та забезпечити подальший свій розвиток.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

1. Конкуренентоспроможність підприємства – це багатоаспектна економічна категорія, яка є головним критерієм оцінки ефективності виробництва продукції, виконання робіт або надання послуг, а також результиуючим показником ефективності системи управління суб'єктом господарювання.
2. Тваринництво має певні галузі, основними є скотарство, свинарство, птахівництво та вівчарство. Кожна з галузей виконує свої функції при задоволенні потреб населення в продуктах харчуванні, а також в забезпеченні сировиною для промисловості.
3. Основну частку у виробництві продукції тваринництва в Україні та Львівської області займають сільськогосподарські підприємства, так як виробництво в господарствах населення має переважно натуральний екстенсивний характер і базується на ручній праці. Ця категорія виробників неспроможна забезпечити зростаючий попит населення на продукти тваринного походження.
4. Агрофірма “Білий Стік” Червоноградського району є розвинутим підприємством з виробництва сільськогосподарської продукції і має потужний виробничий потенціал.
5. Протягом досліджуваного періоду в приватній агрофірмі відбулось зростання виручки від реалізації на 42,6% та у зв'язку з зростанням витрат, дане зростання не вплинуло на значне зменшення валового прибутку на 29,9% та чистого на 63,2%.
6. Площа ріллі в приватній агрофірмі «Білий Стік» займає 93,8%, решта припадає на природні кормові угіддя. В господарстві присутня висока частка орних земель, що підвищує економічну ефективність використання земельних ресурсів, відображення якої можна спостерігати в показнику виручки від реалізації сільськогосподарської продукції з розрахунку на 1 га угідь, який протягом досліджуваного періоду зріс на 43,5%. Можна сказати що господарство досить ефективно використовує земельні ресурси.

7. Протягом 2021-2023 років відбулось зростання рівня оплати праці робітників галузі тваринництва. Середньомісячна оплата працівників даної галузі в 2023 році становила 18159 грн., даний рівень оплати праці можна вважати достатньо високим, оплати праці протягом даного періоду збільшилась лише на 10,7%. ПАФ «Білий Стік» знаходить ресурси для збільшення заробітної плати своїх працівників.

8. Протягом досліджуваного періоду в агрофірмі «Білий Стік» не відбулось суттєвих змін щодо кількості утриману ваго поголів'я. В 2023 році відбулось зростання поголів'я свиней, та дана галузь не є основною в даному господарстві. Кількість молочного поголів'я залишається на тому ж рівні, а це 495 голів, але відбулось зростання їх продуктивності.

9. В останні роки спостерігається тенденція до значного збільшення обсягів виробництва молока, у 2023 році значно зменшилось виробництво свинини. Натомість дещо зменшилось виробництво яловичини у живій вазі. Протягом 2023 року отримано 448 телят від корів та нетелей, а це на 6,7% більше ніж у 2021 році.

10. Загальний обсяг витрат на виробництво продукції тваринництва у 2023 році становив 60440,8 тис. грн., що на 66,7% більше порівняно з 2021 роком. Зростання витрат відбулось за рахунок зростання витрат в розрахунку на одну голову поголів'я, як молочного так і поголів'я на відгодівлі. Частка витрат галузі тваринництва в загальній витратах приватної агрофірми «Білий Стік» зросла на 51,1% порівняно з 2021 роком.

11. У структурі виробничих витрат найбільша частка припадає на прямі матеріальні витрати, а саме на корми. У 2023 році припадало 58,4% від загальної кількості витрат галузі тваринництва, та 81,9% від матеріальних витрат. Матеріальні витрати в даний період становили 71,3% від усіх витрат галузі, протягом 2022-2023 років зростання матеріальних витрат відбулось на 7,3%. Господарство для годівлі використовує не лише корми власного виробництва, але і покупки, що в кінцевому впливає на зростання затрат на виробництво продукції тваринництва.

12. За результатами річних фінансових звітів, а саме ф.50 с.г. (річної), в 2023 році приватна фірма «Білий Стік» реалізовувала свою продукцію наступними каналами: це на переробні підприємства та на ринку. Частину виробленої продукції, а саме молока 1530 ц та меду 412 кг, було використано на внутрігосподарські потреби. Молоко для випоювання телят, а мед для зимівлі бджолосімей.

13. Протягом 2021-2023 років господарство реалізовувало частину виробленої продукції. В порівнянні до 2021 року в 2023 році, собівартість реалізованого молока зростає на 50,9%, свинини в 2,8 рази та реалізованої худоби на 18,3%. Обсяги продажів продукції напряму залежать від обсягів виробництва. Реалізація заходів, направлених на розвиток скотарства, передбачає значне збільшення обсягів фінансування галузі. Фінансовий стан агрофірми «Білий Стік» є доволі міцним, що дозволяє розробляти відповідні плани.

14. Динамічний розвиток галузі скотарства на основі комплексної його модернізації здатний вирішити продовольчу безпеку України, наситити внутрішній ринок високоякісними молоком і яловичиною, нарощувати присутність вітчизняної продукції скотарства на світових ринках та підвищити ефективність використання наявного природно-ресурсного потенціалу. В основу такої модернізації покладено пріоритет розвитку інновацій при виробництві й реалізації молока і яловичини, що забезпечує відповідний приріст прибутку, який є одним із головних джерел інвестування галузі скотарства.

15. Протягом досліджуваних років у приватній агрофірмі «Білий Стік» площа сільськогосподарських угідь практично не змінювалась і на кінець 2023 року становила 2478 га, з яких 2326 га сільськогосподарські угіддя, решта а це 152 га природні кормові угіддя. На кінець 2023 року в господарстві на утриманні було 1071 голів великої рогатої худоби, з них 495 корів молочного стада. Щільність поголів'я в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь

становила 43,2 голів та 19,9 голів корів. Збільшення поголів'я в агрофірмі потрібно планувати за рахунок власних ресурсів.

16. Виходячи з розрахунків на перспективу в господарстві поголів'я корів може становити 570 голів, а продуктивність підвищити до 7000 кг на одну корову. Середньорічне поголів'я молодняку на вирощуванні і відгодівля може бути доведено до 670 голів. Реалізуючи такі плани загальне поголів'я великої рогатої худоби буде становити 1240 голів. Даний показник зросте на 15,8% порівняно з 2023 роком. Таких показників можна досягнути при належній зоотехнічній роботі.

17. Сільське господарство є ризикованим видом підприємництва, тому потребує в розробці, виборі та реалізації конкурентної стратегії. Конкурентну стратегію можна розглядати як засіб за рахунок якого підприємство буде рухатись від поточної ринкової позиції до бажаної. Стратегія конкуренції описує основу конкурентної поведінки сільськогосподарського підприємства на ринку та характеризує процес отримання переваг над конкурентами. Сільськогосподарські підприємства розробляючи свої стратегічні цілі повинні зважати на наявність конкурентних відносин і розробити конкурентну стратегію на тривалий період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- 1.Архієреєв С. І., Мешкова В. В. Методика поетапної оцінки конкурентоспроможності торговельного підприємства. Бізнесінформ .2019.№ 11 URL <http://www.business-inform.net>. (дата звернення: 02.10.2024).
- 2.Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України : статистичний збірник / Державна служба статистики України. – К. [б. в.], 2023. – 59 с. (дата звернення: 10.09.2024).
- 3.Босенко А. В. Стратегія державного регулювання агропромислового комплексу . Вісник Дніпропетровського університету. Сер. Економіка. 2015. Вип. 5 (4). С. 17–24.
- 4.Бужин О. А. Продукція тваринництва у системі продовольчої безпеки України . Регіональна економіка. – 2007. – №3. – С. 136-144.
- 5.Воронков С. О.Чинники розвитку інноваційного потенціалу сучасного підприємства. Наукові праці МАУП. 2013. Вип. 1. С. 168-172.
- 6.Державна економічна політика регіонального розвитку: монографія / за заг. ред. д.держ.упр., проф. М.А. Латиніна. Харків. ХарПІ НАДУ , 2017 . 329 с
- 7.Державна служба статистики України, 2024. Сільське господарство України: статистичний збірник. Київ. URL: [http:// www.ukrstat.gov.ua/](http://www.ukrstat.gov.ua/)(дата звернення: 17.09.2024).
- 8.Дієсперов В. С. Ефективність виробництва у сільськогосподарському підприємстві : монографія. – К. ННЦ ІАЕ, 2008.
- 9.Дієсперов В. С. Сталий сільський розвиток: проблеми становлення монографія. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 216 с.
- 10.Економіка підприємств : підручник / [Ф. В. Горбонос, Г. В. Черевко, Н. Ф. Павленчик, А. О. Павленчик]. – К. : Знання, 2010. – 463 с.
- 11.Железняк К. Л., Отрок М. В. Напрямки підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8347> (дата звернення: 02.10.2024).

- 12.Збарський В. К., Збарська А. В..Організаційно-економічне забезпечення ефективності сільськогосподарських підприємств : монографія .Київ. : ННЦ ІАЕ, 2013.402 с.
- 13.Іванченко В. О. Організаційно-економічні особливості функціонування підприємництва в сільському господарстві. *Економіка АПК*. 2020. № 5. С. 56-65.
- 14.ІльчукМ. М., Коновал І. А., Гурська І. С., Кирилюк О. Ф. Формування попиту та пропозиції на ринках основних видів тваринницької продукції. Київ. Нічлава, 2012. - 298 с.
- 15.Кернасюк Ю. В. Як забезпечити прибутковість скотарства. Агробізнес сьогодні [сайт]. 03 листопада 2020 р. URL: <https://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/19347-yak-zabezpechiti-pributkovist-skotarstva.html> (дата звернення 20.09.2024).
16. Колоша В. П. Інтенсифікація виробництва продукції скотарства – методичний підхід. *Агросвіт*. 2022. №24. С. 44-51.
- 17.Копитець Н. Г., Волошин В. М. Розвиток скотарства в кризових умовах. *Економіка та управління АПК*. 2023. №1. С. 64-76.
- 18.Ковтун О.І. Конкурентоспроможність підприємства: стратегічний контекст. Монографія. Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2009. – 276 с.
- 19.Лозинська І. В., Данько Ю. І. Стратегічні пріоритети розвитку скотарства в аграрних підприємствах. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. Вип. 1. С. 152-157.
- 20.Мазур Н.А., М.С.Місюк. Конкурентоспроможність виробництва сільськогосподарської продукції та основні напрями її підвищення *Економіка АПК*. – 2007. – №2. – С.123-127
- 21.Малік М.Й. .А. Нужна Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми. Монографія К.: Інститут аграрної економіки, 2007. – 270 с.

22. Місюк М. В. Державна підтримка ринкового розвитку тваринництва . Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2014. – № 1 (25). – С. 15–27.
23. Місюк М. В. Ринок продукції скотарства: монографія – К.: ННЦ «ІАЕ», 2012. – 330 с.
24. Реєстр статистичних одиниць. Державна служба статистики України, 2023 [online]. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
25. Річні фінансові звіти ПАФ « Білий Стік» за 2021-2023 роки.
26. Сиротюк Г. Підвищення ефективності молочного скотарства. Вісник Львівського національного аграрного університету. Економіка АПК. 2020. № 27. С. 126-131.
27. Станько В. Ю., Яців С. Ф. Формування ефективності м'ясного скотарства у сільськогосподарських підприємствах. Агросвіт. Науково-практичний журнал. № 13-14. 2016. С 12-17
28. Стеченко Д. М., Чмирь О. С. Методологія наукових досліджень : підручник – К. : Знання, 2007. – 317 с.
29. Тваринництво України 2022 : стат. зб. / *Державна служба статистики України [сайт]*. Київ, 2023. 158 с. URL: www.ukrstat.gov.ua.
30. Тваринництво / *Державна служба статистики України, 2024 [сайт]*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
31. Терещенко І. О., Решетнікова О. В. Методологія формування конкурентної стратегії молочного скотарства підприємства. Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки. 2017. № 2. С. 215-222.
32. Уніят Л. М. Організаційно-економічні засади інноваційного розвитку підприємств агропромислового бізнесу в конкурентному середовищі : монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 586 с.
33. Ціни на закупівлю великої рогатої худоби, свиней і молока в Україні та країнах ЄС станом на серпень 2024 року. НДІ Укראгропромпродуктивність [сайт]. URL: <https://uapp.in.ua/cini-na-zakupivlju-velikoi-rogatoi-hudobi-svinej>

i-moloka-v-ukraini-ta-krainah-ies-stanom-na-ljutij-2024-roku/ (дата звернення 15.10.2024).

34.Шейко В. М. , Н. М. Кушнарєнко. Організація та методика науково-дослідної діяльності – К. : Знання, 2006. – 307 с.

35.Шиян Н. І., Ляліна Н. С. Організаційно-економічний механізм формування прибуткового виробництва продукції скотарства : монографія Харків : Міськдрук, 2011. 287 с.

36.Шиян Н.І. Удосконалення складників економічного механізму ефективного розвитку скотарства. Харків: ХНАУ, 2020. 350 с.

37. Шпикуляк О. Г., Пугачов М. І., Грищенко О. Ю., Ксенофонтєва К. Ю. Економічні тенденції розвитку аграрного підприємництва в сучасних умовах: аспекти воєнного часу. *Modern economics*. 2023. № 41. С. 170-178.

38. Шуст О. А., Свиноус І. В., Ібатуллін М. І., Сіра Ю. В., Артїмонова І. В. Організаційно-економічні засади функціонування молочного скотарства в умовах воєнного стану в Україні. *Продовольчі ресурси*. 2023. Т. 11, №20. С. 265-273.

39.Яців І.Б., Яців С.Ф. Вплив накладних витрат на формування повної собівартості реалізованої сільськогосподарської продукції. *Ефективна економіка: електрон. наук. фахове вид.* 2017. №4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5524>(дата звернення жовтень 2024).

40.Яців С.Ф. Особливості інтенсифікації виробництва окремих видів продукції в сільськогосподарських підприємствах. *Аграрна економіка.. Львів . 2017. Т.10 №3-4.С 56-64.*

41. Яців І. Б. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств: монографія. Львів: Український бестселєр. 2013. 427 с.